

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

12 juli 1967

52e jaargang, no. 2601

verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Timbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

Kom over de brug	703
<i>Prof. Dr. J. A. Geertman:</i> Van cumulatief systeem naar omzetbelasting over de toe- gevoegde waarde	704
<i>Ir. N. R. A. Krekel en Drs. J. J.</i> <i>Wouterse:</i> Ruimtelijke ordening van de werkgelegenheid	710
<i>Dr. F. Snapper:</i> Het verband tussen huur- quote en het bezit van eigen woningen	713
Boekbesprekingen: P. O'Brien: The Revolution in Egypt's Economic System (bespr. door Prof. Dr. H. Linnemann)	714
J. W. H. Geerlings: Het inter- lokale personenautoverkeer in Nederland (bespr. door Drs. R. Bakker)	715
Internationale monetaire vraagstukken (bespr. door Drs. G. de Man)	715
Prof. Dr. F. Hartog: Inflatie; oorzaken, gevolgen, bestrij- ding (bespr. door Prof. Dr. J. Wemelsfelder)	717
<i>Prof. Dr. C. D. Jongman:</i> Geld- en kapitaalmarkt ...	716
Recente publikaties	717

Kom over de brug

DE S.-E.R. is duidelijk genoeg geweest in zijn tiende halfjaarlijks economisch rapport, dat vorige week in hoofdlijnen bekend werd: *financieringsmiddelen beschikbaar stellen ter bestrijding van de werkloosheid in de bouwnijverheid, alsook een geheel of gedeeltelijk herstel van de geschorste investeringsfaciliteiten*. Opvolgen van deze aanbevelingen lijkt een politiek haalbare kaart voor de regering. Werkgevers zien hun ijveren voor herstel van de investeringsaftrek beloond, werknemers hun aandringen op meer financiële injecties. Ieder krijgt wat, elk is tevreden.

Zou het werkelijk? Als de regering aan de betalingsbalanspositie als doeleind van economische politiek de huidige sacrale betekenis blijft toekennen, is het zeer de vraag of meer dan de door Minister Roolvink „in reserve” gehouden f. 100 mln. zal worden ingespoten. Of de werknemers in dat geval inderdaad tevreden zullen zijn, is beslist géén vraag. Bovendien, zelfs na het bekend worden van het S.-E.R.-rapport aanzelt de regering het kant-en-klaar liggende bouwprogramma te gaan uitvoeren, dat met dit toch relatief geringe bedrag moet worden gefinancierd.

Of we nu honderd miljoen of een half miljard op deze wijze aanwenden, het kan slechts een korte-termijntherapie zijn. Structurele werkloosheid wordt hiermee op den duur niet uitgebannen. En structureel is een groot deel (het grootste deel?) van de huidige werkloosheid, al was er dan een conjuncturele verflauwing nodig om dit zo duidelijk gewaar te worden. Structureel dus, met name in de textiel- en mijnindustrie. Ook in het bouwbedrijf? Citaat uit een redactioneel artikel in *Bouw* (27 mei jl., blz. 781):

„Het is goed te beseffen dat de nogal hardnekkige werkloosheid onder de bouwvakarbeiders wel eens geen voorbijgaand conjunctuurverschijnsel zou kunnen zijn, maar waarschijnlijk het gevolg is van een structuurwijziging in de bedrijfstak, die wellicht een uitvloeisel is van stelselmatige produktiviteitsbevordering”.

Ook de S.-E.R. houdt in zijn rapport rekening met de mogelijkheid van een structurele kant aan de werkloosheid in het bouwbedrijf, doch ontkracht deze conclusie min of meer door vervolgens op te merken dat de behoefte aan bouwcapaciteit uit het gezichtspunt van saneringsproblematiek en ruimtelijke ordening op langere termijn groot zal blijven. Dus toch *geen* reden voor ongerustheid voor de bouw in de long run (alleen: hoe lang is die run voor een *nu* werkloze bouwvakker?).

Maar, als de regering deze mening van de S.-E.R. deelt, dan kan zij best met wat meer dan die f. 100 mln. over de brug komen ten behoeve van het bouwbedrijf. Immers, daarmee wordt in die opvatting geen — structureel gezien — overtollige bouwcapaciteit nog een tijdje kunstmatig in stand gehouden, doch integendeel juist voorkomen dat de ook in de toekomst broodnodige, kostbare bouwcapaciteit onbezet blijft of zelfs verloren gaat ten gevolge van aan — zeker in dit licht: onnodige — déconfitures nu eenmaal inherente verwaarlozing van produktiemiddelen. Het is natuurlijk moeilijk de verspilling te ramen als gevolg van zulke leegloop of verwaarlozing. Deze zou echter wel eens in belangrijke mate kunnen opwegen tegen de uit meer (inflatoire) overheidssteun voortvloeiende verslechtering van de betalingsbalans ¹⁾, waarover Minister Witteveen zo bezorgd is.

dR

¹⁾ Waarbij dan nog komt het S.-E.R.-argument, dat de invoerquote van de bouwproductie relatief gering is.

Van cumulatief systeem naar omzetbelasting over de toegevoegde waarde

ANLEIDING tot het schrijven van dit artikel was een voordracht van Dr. Johannes Schröder, Finanzpräsident van het Finanzministerium in Bonn voor de „Deutsche Gesellschaft für Betriebswirtschaft“ te Stuttgart, Bad Cannstatt op 11 mei van dit jaar. Het onderwerp van deze voordracht was „Die Mehrwertsteuer“, de omzetbelasting over de toegevoegde waarde (B.T.W.). Tijdens deze voordracht kwam de gedachte bij mij op, dat het verschil tussen de data van ingang van de B.T.W. wel eens van een grote conjunctuurpolitieke betekenis zou kunnen zijn. De „Bundesrepublik Deutschland“ (B.D.R.) gaat namelijk op 1 januari 1968 op de B.T.W. over en Nederland eerst op 1 januari 1970.

Dezelfde gedachte heb ik aangestipt gevonden op drie plaatsen, nl.:

- *Weekblad voor Fiscaal Recht*, no. 4838, 16 februari 1967, blz. 125; Drs. R. G. van Kleef: „Met het oog op de Nederlandse concurrentiepositie in de gemeenschappelijke markt is er voor Nederland alle reden om niet later dan West-Duitsland, d.w.z. uiterlijk op 1 januari 1968, een meer neutrale omzetbelasting in te voeren”.

- *Weekblad voor Fiscaal Recht*, no. 4841, 9 maart 1967, blz. 192; Mr. K. Millenaar: „Zou Duitsland eerder overgaan tot invoering van het stelsel, dan ontstaat voor Nederland tijdelijk een reëel nadeel, dat alleen ongedaan kan worden gemaakt door de wet hier ook spoedig in te voeren”.

- Mr. P. VerLoren van Themaat, *preadvies voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde 1966*, blz. 9: „Wegens de stand van voorbereiding van de belasting op de toegevoegde waarde in Duitsland, dient Nederland onverwijld eveneens tot de invoering van een zodanige belasting over te gaan. Zelfs bij een tarief van 10% zal immers de invoering van de Mehrwertsteuer in Duitsland tot een voelbare verschuiving van de ruilverhoudingen aanleiding geven, daar de in vele gevallen thans in Duitsland onvolledige compensaties aan de grens dan door een volledige compensatie over de gehele linie worden afgelost”.

Uitgangspunt

IN dit artikel worden de volgende tijdstippen vermeld:

1-7-1967 Verhoging van de Nederlandse O.B. volgens cumulatief systeem van 5 tot 6 pCt.

1-1-1968 Overgang in de B.R.D. van het cumulatieve systeem naar de B.T.W.

1-7-1968 Voltooiing van de douane-unie der E.E.G. ¹⁾.

1-1-1970 Overgang in Nederland van het cumulatieve systeem naar de B.T.W. Verplichte overgang op de B.T.W. voor België en Italië.

Het procentuele aandeel, dat de O.B. en de accijnzen uitmaken van de totale belastingopbrengst in de verschillende E.E.G.-landen varieert aanzienlijk, bijv.:

	O.B.	Accijnzen
	(in procenten)	
Frankrijk	31	16
Nederland	19	13

In Nederland zijn er nogal wat bezwaren gerezen tegen een overgang naar de B.T.W. Dit komt omdat wij de

O.B. gebruiken als een van de instrumenten om een herverdeling van het nationaal inkomen tot stand te brengen. In ons huidige systeem kennen wij bijv. een vrijstelling van O.B. voor de goederen welke in de eerste levensbehoeften voorzien en daarnaast kennen wij een extra hoog tarief voor de zgn. weeldegoederen. Deze tariefdifferentiaties zal men moeilijk binnen het systeem van de B.T.W. kunnen handhaven ²⁾.

De B.T.W. wordt ingevoerd om de gemeenschappelijke markt te bewerkstelligen. In dit verband werkt het verhelderend de organisatie van de gemeenschappelijke markt te bezien ³⁾. Alle aangelegenheden van concurrentie ressorteren onder het lid van de Europese Commissie Hans von der Groeben. Het uitvoerend orgaan is het Directoraat-Generaal van de Concurrentie. Aan het hoofd daarvan staat Pieter VerLoren van Themaat. Onder hem ressorteert de afdeling Belastingen, waarvan Pietro Nasini de leiding heeft. Alle kwesties op het gebied van belastingen worden bezien in het licht van de concurrentieverhoudingen, waarvoor de artikelen 85 tot 90 bepalend zijn. Deze artikelen zijn in wezen gericht tegen de concurrentieverstoring die het gevolg is van kartelvorming.

De doeleinden van de Europese B.T.W. kunnen in drie punten worden samengevat, nl.:

- vermijding van concurrentieverstoringen, die het gevolg zijn van a. verschil in systeem en b. verschil in tarief;
- één systeem van O.B. in de zes lid-staten ⁴⁾;
- zodra de verschillen in tarief enigszins opgeheven zijn: afschaffing van de fiscale grensformaliteiten ⁵⁾.

Belastingen in andere landen

OMDAT dit artikel gaat over concurrentieverstoring als gevolg van verschil in systeem in de heffing van O.B. kan het zijn nut hebben nader in te gaan op

¹⁾ Er moet rekening mee worden gehouden, dat enkele lid-staten nog een voorbehoud ten aanzien van enkele artikelgroepen zullen maken.

²⁾ Bij meerdere tarieven moeten de inkoop- en verkoopboeken evenveel kolommen bevatten als er tarieven zijn. Hoe onhanterbaar zulk een systeem wordt, is duidelijk gebleken in Frankrijk. Ook het boekje *Die Mehrwertsteuer* van de „Ausschuss für wirtschaftliche Verwaltung“ van het „Rationalisierungskuratorium der Deutschen Wirtschaft“ geeft op blz. 68 e.v. duidelijk blijk van de grote moeilijkheden, die het gevolg zijn van het naast-elkaar-bestaan van de 0, 5 en 10 pCt. tarieven.

Van een economisch standpunt uit gezien zou men altijd meerdere tarieven moeten hebben, omdat de afwentelingsmogelijkheid uiteenloopt, zulks als gevolg van verschillen in de elasticiteit van de vraag en in de kostenstructuur (vaste en variabele kosten) van de verschillende groepen van artikelen.

³⁾ In verband met de fusie der executieven is er thans kans op wijziging.

⁴⁾ De Ministerraad van de E.E.G. besloot op 9 februari 1967 een gemeenschappelijk systeem van O.B. in alle lid-staten in te voeren.

⁵⁾ Er zijn thans twee richtlijnen ingediend. De derde richtlijn zal betrekking hebben op de landbouw.

Vóór het einde van het jaar 1968 moet de Commissie op grond van art. 4 van de eerste richtlijn aan de Ministerraad een vierde richtlijn aanbieden, waarin voorstellen zijn opgenomen over de manier waarop en de tijd binnen welke in het inter-Europees verkeer de restituties bij uitvoer kunnen worden afgeschafte ten einde tot het oorsprongslanprincipie en daarmee tot het doen vervallen van de fiscale grenzen te kunnen overgaan. Zie ook art. 19 van de tweede richtlijn.

enkele belastingssystemen, die buiten Nederland voorkomen. Het ligt daarbij voor de hand met België te beginnen.

Aan de E.E.G. ging de Benelux vooraf. Men heeft deze laatste herhaaldelijk het „laboratorium van de E.E.G.” genoemd. De genomen proeven bleken een slecht resultaat te hebben. In 1948 was de douane-unie voltooid, hetgeen eenvoudig was, aangezien de beide douanegebieden nauwelijks invoerrechten hadden. In 1958 werd besloten tot een economische unie. Haar doelstelling is de vrije beweging van personen, goederen en kapitalen. Ten aanzien van de personen is er geen erkenning van diploma's, ten aanzien van goederen en van kapitalen zijn er fiscale hindernissen. De Belgen heffen in principe belastingen aan de bron en behoeven dus weinig administratie. De O.B. wordt er voldaan door het plakken van zegels op de factuur met het gevolg, dat veelvuldig gekocht wordt zonder factuur. De voorraden kloppen niet, zodat boekhouding en accountancy niet tot ontwikkeling konden komen.

De verschillen met Nederland bleken zo groot te zijn, dat het niet mogelijk was de belastingen te harmoniseren. Zelfs op het gebied van de accijnzen was er nauwelijks vooruitgang. In Nederland werden maatregelen genomen — sigarettenaccijnzen — die een verscherping van de douanecontrole noodzakelijk maakten. De fiscale systemen van België en Nederland zijn onvereenigbaar. België kan het Nederlandse systeem niet overnemen, omdat dit te hoge administratieve eisen stelt; Nederland kan het Belgische systeem niet overnemen, omdat dit gevoeld zou worden als het terugzetten van de klok.

Er is tussen Nederland en België een groot verschil in belastingmoraliteit. Nog groter is in dit opzicht het verschil tussen Nederland en Italië. Dat maakt de harmonisatie — laat staan unificatie — van belastingssystemen in de E.E.G. moeilijk. Er zijn op dit gebied enkele markante uitspraken. Men zegt wel, dat de belastingmoraliteit varieert met de breedtegraad en bedoelt daarmee, dat de belastingmoraliteit geringer is naarmate er meer directe en minder indirecte belastingen zijn. Men geeft de gedachte ook wel zo weer, dat, naarmate het aantal uren zonneschijn per maand toeneemt, de belastingmoraliteit afneemt.

In verband met de belastingmoraliteit van Italië heeft men wel eens gezegd, dat, indien men een aantal Amsterdamse belastinginspecteurs Italiaans zou laten leren en hen daarna naar Sicilië zou overbrengen om daar het Nederlandse belastingstelsel in te voeren, hun levenskansen aldaar niet groter zouden zijn dan één week.

Het Nederlandse belastingstelsel lijkt het meest op het Duitse. Er zijn enkele verschillen, o.a. de „Gewerbesteuer”, die Nederland heeft afgeschaft. Zij is in Duitsland belangrijk, omdat zij de gemeenten inkomsten verschaft. In de inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting zijn er verschillen in de tarieven. Zo bijv. bedraagt het marginale tarief in de inkomstenbelasting ⁶⁾ in de B.R.D. 53 pCt., in Nederland 70½ pCt. De vennootschapsbelasting, die in de B.R.D. 36 pCt. bedraagt ⁷⁾, is in Nederland 47 pCt. Van de totale belastingopbrengst heeft Nederland 45 pCt., Duitsland 57 pCt. indirecte belastingen. Voor België, Italië en Frankrijk zijn de percentages resp. 60, 70 en 74. Het hoge percentage voor Frankrijk is voor een deel toe te schrijven aan de omzetbelasting over de toegevoegde waarde (T.V.A., taxe sur la valeur ajoutée), die 31 pCt. opbrengt.

Het is merkwaardig, dat Frankrijk, dat de B.T.W. reeds in 1954 invoerde, weinig enthousiast was over een Europese

B.T.W. De redenering was: wij restitueren bij export 20 pCt., in de toekomst zullen de restitutiepercentages van de andere landen toenemen en dat zou onze concurrentiepositie kunnen verslechteren, omdat dan alle landen exact zullen afrekenen. Momenteel is hun afrekening niet exact, omdat in de restitutie de O.B. op investeringsgoederen niet is opgenomen.

Frankrijk heeft het Europese systeem aangegrepen om het eigen systeem te saneren. Het was moeilijk hanteerbaar geworden doordat men, naast het algemene tarief van 20 pCt. van de verkoopprijs inclusief O.B., een aantal andere tarieven had ingevoerd ⁸⁾.

In de Verenigde Staten zijn de belangrijkste belastingen de „income tax” en de „corporation tax”. Dit zijn federale belastingen. De O.B. is een „state tax”. Zij varieert per Staat. Er zijn belangrijke verschillen in systemen en in tarieven (de Staat Michigan heeft zelfs de B.T.W., added-value tax). Dat de plaatselijke belastingen van grote betekenis zijn, blijkt uit het feit, dat vele „shopping centers” juist buiten het belastinggebied van de stad gevestigd zijn. Ook Engeland heeft veel plaatselijke belastingen.

⁶⁾ Aan *Neue Wirtschafts-Briefe* (Verlag Neue Wirtschafts-Briefe, Friederichstrasse 16-20, 469 Herne/Westfalen), Nummer 49/1964, Fach 3, Seite 1131, Einkommensteuertabelle 1965, ontleen ik:

Zu versteuernder Einkommensbetrag.

Der zu versteuernde Einkommensbetrag wird ermittelt, in dem alle tariflichen Freibeträge (*Kinderfreibeträge, Altersfreibetrag, Arbeitnehmerfreibetrag* usw.) vorweg vom steuerpflichtigen Einkommen abzuziehen sind. Nur der allgemeine Freibetrag von 1680 DM (das sogenannte Existenzminimum) darf nicht besonders abgezogen werden. Dieser Freibetrag ist bei Aufstellung der Tabelle berücksichtigt.

(1) Die Einkommensteuer beträgt unter Berücksichtigung eines allgemeinen Freibetrages von 1680 DM.

1. für zu versteuernde Einkommensbeträge von 1680 DM bis 8009 DM: $0,19 (y - 1680)$; „y” ist der abgerundete zu versteuernde Einkommensbetrag;

2. für zu versteuernde Einkommensbeträge von 8010 DM bis 29999 DM: $1201 + 190 y + 7,764 y^2 - 0,086 y^3$; „y” ist ein Tausendstel des 8000 Deutsche Mark übersteigenden Teils des abgerundeten zu versteuernden Einkommensbetrages;

3. für zu versteuernde Einkommensbeträge von 30000 DM bis 77999 DM: $8223 + 407 y + 1,82 y^2 - 0,012 y^3$; „y” ist ein Tausendstel des 30000 Deutsche Mark übersteigenden Teils des abgerundeten zu versteuernden Einkommensbetrages;

4. für zu versteuernde Einkommensbeträge von 78000 DM bis 110039 DM: $6358 + 382 y + 1,572 y^2 - 0,006 y^3$; „y” ist ein Tausendstel des 24000 Deutsche Mark übersteigenden Teils des abgerundeten zu versteuernden Einkommensbetrages;

5. für zu versteuernde Einkommensbeträge von 110040 DM an: $0,53 y - 11281$; „y” ist der abgerundete zu versteuernde Einkommensbetrag.

⁷⁾ Het normale tarief is 51 pCt. en dit wordt met 15 pCt. verminderd voor uitgekeerde dividenden. Bovendien is er voor bepaalde vennootschappen een afhankelijkheid van het kapitaal.

⁸⁾ Zie o.a.: Oberregierungsrätin Dr. A. Mennel, Bonn: „Die Mehrwertsteuerreform in Frankreich” in *Internationale Wirtschafts-Briefe*, 5 Frankreich, Gruppe 2, Seite 169; Verlag Neue Wirtschafts-Briefe.

(I.M.)

WARMTE - TECHNIK
BEUKERS - SCHIEDAM

De O.B. is zeer belangrijk in de communistische Staten. Hierbij moet echter worden opgemerkt, dat bij wijziging van het plansysteem ook het belastingsysteem verandert. Zo bijv. heft Tsjechoslowakije, dat per 1 januari 1967 een nieuw plansysteem invoerde, thans 18 pCt. van het loon plus een percentage van het kapitaal en daarnaast een bedrag, dat afhankelijk is van het aantal werknemers.

Berlijn als een voorbeeld in de Europese concurrentieverhoudingen

MET het nieuwe O.B.-systeem beoogt de Europese Commissie het voorkómen van verstoringen in de concurrentieverhoudingen. Zij heeft zich gerealiiseerd, dat, zolang de tarieven sterk uiteenlopen, het bestemmingslandprincipe gehandhaafd moet blijven. Bij een voortijdige overgang naar het oorspronglandprincipe zou, wat de importen uit derde landen betreft, een omleiding van het handelsverkeer plaatsvinden: de bedrijven in Staten met hoge O.B. zouden niet alleen gaan kopen in maar ook importeren via Staten met lage O.B. ⁹⁾.

In dit verband is het interessant even nader in te gaan op de positie van Berlijn. Daarover ben ik iets uitvoeriger geweest in mijn polemiekt met Reugebrink in *De Naamlooze Vennootschap* van oktober 1966. Zoals bekend, verschafte de B.R.D. aan het land Berlijn een voorkeurspositie door hier niet alleen lagere belastingen en accijnzen te heffen, maar bovenal door goederen uit Berlijn in de B.R.D. vrij te stellen van O.B. Dientengevolge is Berlijn goedkoper dan andere Duitse steden. De arbeidsproductiviteit is er echter aanzienlijk lager dan elders. Naast het fiscaal in-de-watten-leggen moet als oorzaak van de lage produktiviteit genoemd worden de topzware bevolkingspyramide: zeer veel personen in de hoge leeftijdsgroepen.

Zodra in de Europese B.T.W. het oorspronglandprincipe wordt ingevoerd, zal de steun aan Berlijn aanzienlijk toenemen. Berlijnse goederen kunnen dan „O.B.-schoon” naar andere E.E.G.-landen overvloeien. Bij export naar derde landen zal men veelal niet weten, dat het Berlijnse goederen zijn — er zijn geen certificaten van oorsprong — hetgeen betekent, dat deze goederen vanuit Frankrijk — het land met de hoogste restitutie — naar derde landen zullen gaan en aldus met 20 pCt. gesubsidieerd zullen worden, welke subsidie aan de Berlijnse industrie ten goede zal komen. Deze export zal aan Nederland voorbijgaan.

Zodra Engeland en andere landen tot de E.E.G. treden, zal de steun aan Berlijn opnieuw aanzienlijk toenemen. Dan zal zich nieuwe industrie in Berlijn vestigen, hetgeen politiek gezien misschien juist is, maar economisch niet ¹⁰⁾. De keuze van de vestigingsplaats Berlijn zal dan louter toe te schrijven zijn aan institutionele factoren.

Bezinning op ons uitgangspunt

IN verband met de Europese B.T.W. rijzen voor Nederland belangrijke problemen. Eerst willen wij, aansluitend aan de genoemde publikaties van VerLoren, Millenaar en Van Kleef de reeds vermelde tijdstippen nog eens bezien en de samenhang ervan ontleden.

- 1-7-1967: Nederland verhoogt zijn cumulatieve O.B. tot 6 pCt. (was voorheen 5 pCt.). Dit betekent 1 pCt. verhoging van het algemene prijspeil.
1-1-1968: De B.R.D. gaat over tot 10 pCt. B.T.W. (was voorheen 4 pCt. cumulatief). Het algemene prijspeil blijft onveranderd ¹¹⁾.
1-1-1970: Nederland gaat over tot 10 pCt. B.T.W. (was 6 pCt. cumulatief).

Hieruit zien wij dus, dat gedurende de jaren 1968 en 1969 naast elkaar zullen bestaan: in Nederland: 6 pCt. cumulatief; in de B.R.D.: 10 pCt. B.T.W. De B.R.D. prijst zich gelukkig, dat zij de B.T.W. kan invoeren in de „Talsohle der Konjunktur”. Er is dan namelijk een geringe kans op prijsverhogingen. De B.R.D. is voornemens er nauwlettend op toe te zien, dat door de invoering van de B.T.W. geen ongemotiveerde prijsstijgingen plaatsvinden. Het algemene prijsniveau moet gelijkblijven ¹²⁾, aangezien het uitsluitend gaat om een systeemverandering bij gelijkblijvende staatsinkomsten uit de O.B. Een verscherpte prijscontrole is reeds voorbereid. Er wordt echter rekening mee gehouden, dat er bedrijven zijn met een zeer hoge toegevoegde waarde.

Dit vastpennen van het algemene prijspeil heeft tot gevolg:

a. Een sanering van alle bedrijfstakken, aangezien het prijspeil zal worden aangepast aan dat van de geïntegreerde bedrijven, die tot 1 januari 1968 lagere prijzen hadden dan de gedifferentieerde (als gevolg van het cumulatieve systeem van O.B.). Het zgn. „Schachtelprivileg” verdwijnt, maar men neemt aan, dat tot 1 januari 1968 de geïntegreerde bedrijven het prijspeil zullen bepalen.

b. Een conjunctuurverbetering, aangezien de export naar alle landen sterk zal toenemen vanwege het feit dat voortaan 10 pCt. O.B. zal worden teruggegeven in plaats

⁹⁾ Zie: „Die Steuerharmonisierung in der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft” in *Internationale Wirtschafts-Briefe*, Nummer 12/1967. Zie speciaal blz. 426.

¹⁰⁾ De Duitse mening is, dat dit slechts mogelijk zal zijn, zodra de politieke verhouding tot de D.D.R. (Deutsche Demokratische Republik) verbeterd zal zijn, zulks als gevolg van het feit, dat West-Berlijn te weinig ruimte heeft.

¹¹⁾ Zie het in noot 2 vermelde boekje *Die Mehrwertsteuer*, blz. 198-205.

¹²⁾ De meningen hieromtrent lopen uiteen. Dr. Karl Peter zegt hiervan in *Neue Wirtschafts-Briefe*, Fach 7, Seite 1473 van 1967:

„Im Ergebnis wird festzustellen sein, dass die Mehrwertsteuer zu einer Preiserhöhung führen wird, aus welchem Grunde die Mehrwertsteuer auch in einer gemässigten Konjunkturphase eingeführt werden soll, um die Tendenz zum Preisauftrieb zu mindern. Die vorgenannten Gründe sind realistisch, die von mancher Seite angegebenen Gründe für die angeblich notwendig eintretende Preissenkung aus Anlass der Umstellung auf das Mehrwertsteuersystem sind utopisch und teilweise offenbar unzutreffend. Inzwischen wird im Finanzausschuss des Bundestages auch zugegeben, dass die Mehrwertsteuer im Bereich der lohnintensiven Dienstleistungen an Letztverbraucher preissteigende Wirkungen haben werde. Gleichzeitig werden Importwaren den inländischen Erzeugnissen gleichgestellt und damit unbestreitbar gegenüber dem bisherigen System versteuert. Die Zeche zahlt also wieder einmal der Verbraucher. Andererseits wird die Ausfuhr durch die Mehrwertsteuer gefördert”.

(I.M.)

Uw reserves deskundig belegd: aandelen

van 4 pCt. Voor de uitvoer naar Nederland, de belangrijkste handelspartner, betekent dit een exportsubsidie van 4 pCt., nl.:

teruggave in de B.R.D.	10 pCt.
heffing in Nederland	6 pCt.
subsidie	4 pCt.

c. Een betere positie in de E.E.G., omdat de B.R.D. twee jaar eerder naar de B.T.W. overgaat.

Ik heb de indruk gekregen, dat het momenteel de uitdrukkelijke bedoeling van de B.R.D. is haar recessie op Nederland af te wentelen ¹³⁾. Daarom is een snelle hervorming van het belastingsysteem voor Nederland urgent. Aan het slot van dit artikel zal ik aangeven, hoe zulks zou kunnen geschieden.

Bij de bovenstaande berekening moet worden opgemerkt, dat de genoemde 4 pCt. alleen geldt bij slechts één schakel. Bij twee schakels wordt teruggegeven 8 pCt., bij drie 12 pCt. enz. Natuurlijk kloppen die percentages niet met hetgeen in feite gerestitueerd wordt en wel ten eerste op grond van het feit, dat de restitutie over telkens andere bedragen wordt berekend en ten tweede, omdat, zoals reeds vermeld, de O.B., die over het geïnvesteerde kapitaal betaald is — dus de O.B. van de afschrijvingen, ongeveer dus de O.B. van de vaste kosten — buiten beschouwing blijft. Eerst de B.T.W. maakt een exacte restitutie mogelijk, hetgeen een voordeel betekent voor de kapitaalintensieve bedrijven.

De positie van Amerika t.o.v. Europa

AN de Europese O.B. zijn bijzondere aspecten verbonden voor derde landen. De vraag kan in deze vorm worden gesteld: waarom zijn de Amerikanen bang voor de Europese O.B.? Het antwoord is, dat de Amerikaanse ondernemingen om twee redenen concurrentie uit Europa te duchten hebben. Ten eerste is er de 30 tot 50 pCt. verlaging van invoerrechten, die voortspuit uit de Kennedy-ronde, en ten tweede de Europese O.B. De tarieven van de O.B. zullen aanzienlijk stijgen.

Frankrijk blijft bij 20 pCt. De B.R.D. heft momenteel 4 pCt. en zal per 1 januari 1968 10 pCt. gaan heffen. Het ligt in de bedoeling om, zodra het politiek getij gunstig is, het percentage van 10 op 12 te brengen ¹⁴⁾. Nederland heft 5 pCt.; dit wordt 1 juli 1967 6 pCt. en zal 1 januari 1970 10 pCt. gaan bedragen. Er is over gedacht de detailhandel onbelast te laten, maar dit is technisch onuitvoerbaar. De helft van de detailhandel voert ook nog een ander bedrijf ¹⁵⁾. Het is veel eenvoudiger de detailhandel zonder meer in het B.T.W.-systeem op te nemen ¹⁶⁾ dan de werkzaamheden administratief te doen scheiden ¹⁷⁾. Zou desondanks de detailhandel onbelast blijven, dan zou de heffing belangrijk meer dan 10 pCt. moeten bedragen.

Aangezien het in alle vijf landen, die van het cumulatieve naar het B.T.W.-systeem overgaan, in de bedoeling ligt alleen het systeem te veranderen en de totale belastingopbrengst uit O.B. gelijk te doen blijven, wordt bij export meer gerestitueerd. Wel wordt momenteel bij de restitutie zo goed mogelijk bepaald, hoeveel belasting cumulatief over de goederen betaald is, maar, zoals vermeld, houdt

men daarbij geen rekening met de belastingen op investeringsgoederen. In zijn genoemde voordracht gaf Dr. Schröder een voorbeeld van de vis. Zolang hij nog niet gevangen is, zwemt hij „O.B.-schoon” in zee. Op het moment van het vangen is hij reeds met bijv. 2 à 3 pCt. belast (O.B. op schip, net enz.). De B.T.W. bewerkt een zuivere restitutie op de export en geeft de mogelijkheid ook de belasting op kapitaalgoederen te restitueren. Aangezien in de B.R.D. alle activa ouder dan twee jaar niet onder de overgangsregeling vallen, kan de exportsubsidie nog lang aanhouden ¹⁸⁾. Zij zal eerst dan totaal verdwenen zijn als er alleen B.T.W.-investeringsgoederen zijn.

De Amerikanen kunnen hier niets tegenover stellen. Hun O.B. varieert van Staat tot Staat. Tussen de Staten ontbreken fiscale grenzen. Zij moeten dus terecht bang zijn voor de Europese O.B., die bij het verlaten van de douane-unie gerestitueerd wordt. Deze angst kan eerst vervallen, zodra „in the long run” alle activa met 10 pCt. belast zijn en — wat nog de vraag is — de prijzen 10 pCt. hoger zijn dan zij zonder O.B. geweest zouden zijn.

De verhouding Nederland-Italië

IN Italië is het aandeel van de O.B. in de belastingopbrengst ongeveer gelijk aan dat in Nederland. Het percentage is 4. Er zijn aanzienlijk meer accijnzen, In procenten van de totale belastingopbrengst zijn de cijfers op basis van de kasontvangsten:

	O.B.	Accijnzen
Italië	20	32
Nederland	19	13

¹³⁾ Dit is waarschijnlijk te kras gezegd, want op de top van de hoogconjunctuur was reeds tot het nieuwe systeem besloten. Zie *Neue Wirtschafts-Briefe* Nr. 10/1964, Fach 1a, Seite 5, Regierungsrat Dr. Czischke, Moers, „Die Mehrwertsteuer, Eine Einführung in Wesen und Bedeutung des Gesetzentwurfs”.

¹⁴⁾ Dit ontmoet tegenstand van de sociaal-democraten. De „Beirat” bij het Ministerie van Financiën heeft berekend, dat de goederen thans belast zijn met een percentage, dat tussen 9 en 13 ligt. Er is echter ook een berekening, die op 16 pCt. uitkomt. Mocht dit laatste juist zijn, dan zal, gezien de toename van de behoefte aan middelen in de B.R.D., het percentage van de B.T.W. wel spoedig op het Franse tarief gebracht worden. Dit is gewenst. Zie mijn artikel: „Drie werken over het gewaarborgd inkomen” in *Maandschrift Economie*, december 1966.

¹⁵⁾ Er zou dan een gedeelte met en een gedeelte zonder „Vorsteuerabzug” zijn. Dit zou een splitsing eisen van de op de inkoopfacturen opgenomen O.B.

¹⁶⁾ De B.R.D. laat detailhandelsomzetten tot D.M. 60.000 vrij. Uiteraard wordt daarvoor geen „Vorsteuerabzug” toegekend. De betrokken detailhandelaren hebben de keuze: of geen „Vorsteuerabzug” of onder de B.T.W. vallen. Ook voor de middelgrote ondernemingen is er een optierecht, maar de regeling is anders.

¹⁷⁾ De grote „Gastwirt”, die verkoopt en ter plaatse laat consumeren, moet een boekhouding hebben, die beide gebieden splitst. De kleine heeft het in noot 16 vermelde optierecht.

¹⁸⁾ De kapitaalgoederen, die onder de overgangsregelen vallen en die, welke na 1 januari 1968 zijn aangeschaft, worden belast met resp. 9 en 10 pCt. Dit werkt prijsverhogend. Weliswaar kan elke volgende schakel aftrekken, maar de consument kan dat niet. De restitutie bij export is ten aanzien van deze investeringen „wettbewerbsneutral”.

(I.M.)

VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De gevolgen van de invoering van de B.T.W. per branche zullen voor Nederland, vanwege de vrijstellingen en de differentiatie in de tarieven, belangrijker zijn dan voor Italië ¹⁹⁾.

De verschillen tussen Italië en Nederland geven aanleiding tot concurrentievervalsing in die zin, dat Italië een voorsprong op Nederland heeft. De verhouding tussen directe en indirecte belastingen is:

	Direct	Indirect
Italië	30	70
Nederland	55	45

De verhoudingen zijn voor Nederland nog ongunstiger, indien rekening wordt gehouden met de zgn. sociale lasten, die in Italië 100 pCt. van het loon bedragen. Het verschil zit hierin, dat bij export de directe belastingen niet, de indirecte wel gerestitueerd kunnen worden en dat het een fictie is, dat de directe belastingen niet en de indirecte wel op de consument worden afgewenteld. Voor een branche als textiel moet daarnaast rekening worden gehouden met de zgn. „sociale dumping”. Italië heeft na de tweede wereldoorlog de bepaling ingevoerd van het gegarandeerde jaarloon ²⁰⁾. Dit leidde tot werkloosheid en buiten gebruik stellen van machines. Daarop gingen fabrikanen in het Pratogebied (tussen Florence en Bologna) machines verhuren aan arbeiders. Er was daardoor geen binding meer aan de sociale wetgeving. De arbeiders gebruikten de gehuurde machines van 's morgens vroeg tot 's avonds laat met heel hun gezin.

Nederland, dat in dit opzicht de ongunstigste wetgeving heeft, wil zich teweer stellen door een beroep op art. 226 van het E.E.G.-verdrag. Dit artikel bepaalt, dat bij ernstige en aanhoudende moeilijkheden in een sector van het economisch leven een afwijking van de algemene E.E.G.-bepalingen kan worden toegestaan ²¹⁾. Zo dit al zou geschieden, dan zal dat niet veel helpen, omdat de Europese Commissie dit artikel zodanig toepast, dat het eerste jaar 5 pCt. heffing wordt toegestaan, het tweede 4 pCt. enz., zodat na 5 jaar de steun automatisch verdwenen is. De verschillen tussen Italië en Nederland zijn echter bij de huidige Nederlandse politiek van blijvende aard ²²⁾ — een en ander behoudens de invoering van de B.T.W. in 1970 — zodat art. 226 niet tot een definitieve oplossing van de moeilijkheden kan leiden. Het is geen tijdelijke zaak.

De verhouding Nederland-Duitsland

DE bedoelde concurrentievervalsing vanuit Italië bestaat reeds. Veel ernstiger is hetgeen ons vanuit de B.R.D. vanaf 1 januari 1968 te wachten staat. Zoals vermeld, zal vanaf die datum de toestand bestaan, dat de B.R.D. 10 pCt. restitueert en Nederland 6 pCt. heft. De 10 pCt. hebben betrekking op het factuurbedrag exclusief O.B., de 6 pCt. op het factuurbedrag inclusief O.B., dus 6 pCt. onder het honderd of 6,38 pCt.

Wij zagen, dat het verschil van 3,62 pCt. voor de B.R.D. als een exportpremie werkt. Het B.T.W.-systeem laat namelijk meer restitutie toe dan het cumulatieve systeem. Wij zagen, dat in het bijzonder een voordeel voor de B.R.D. zal ontstaan ten aanzien van de export van kapitaalintensieve producten. Ik heb een vermoeden, dat de concurrentievervalsing in het voordeel van de B.R.D. tijdens het hieronder te vermelden „Verwaltungsplanspiel” zal zijn uitgedacht. Het is te hopen, dat „die dummen Holländer” er niet inlopen.

In de B.R.D. is de voorbereiding van de overgang naar de B.T.W. in 1964 geschied in de vorm van een „business game”, „Verwaltungsplanspiel”. Het is bekend, dat de Duitsers altijd sterk zijn geweest in staforganisatie. Dr. Schröder gaf in zijn genoemde voordracht als voorbeeld de slag bij Tannenberg, die door Von Hindenburg enige malen met zijn officieren „doorgespeeld” was, zodat hij eigenlijk niet kon mislukken. Datzelfde is nu gebeurd met het bedrijfsleven. Talrijke ondernemingen van verschillende grootte en uit verschillende branches hebben in 1964 de formulieren en de boekhouding van de „Mehrwertsteuer” gebruikt alsof zij reeds ingevoerd was ²³⁾. Er vonden maandelijks besprekingen plaats op grond waarvan het

¹⁹⁾ Er zijn luxe tarieven voor champagne, edelstenen, parels, van 14 tot 40 pCt.; antiques, likeur 12 pCt. Vlees, boeken, gewone wijn enz. zijn eenmalig met 6; 2,40; 2 pCt. belast. De regeling lijkt dus enigszins op de Nederlandse, maar gaat niet zo ver.

²⁰⁾ Zie Peter Drucker: *The Practice of Management*, 1954, blz. 313 (in de Nederlandse vertaling: blz. 263).

²¹⁾ De Tilburgse wollenstoffenindustrie vraagt 25 pCt.

²²⁾ Echter strijdig met de eerste richtlijn inzake O.B. van de Europese Ministerraad (art. 4).

²³⁾ De hogere „Finanzbeamten” worden in Siegen opgeleid met „Planspielen” en hebben daarbij de beschikking over computers om de gevolgen van de B.T.W. in de praktijk te leren.

(I.M.)

BELEG INTERNATIONAAL
BELEG IN

Interunie

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

ontwerp telkens werd aangepast. Het resultaat is, met vele getalenvoorbeelden, neergelegd in het boekje: *Die Mehrwertsteuer. Ihre abrechnungstechnischen Probleme bei der Anwendung in der Praxis*. Het verscheen in 1965 bij Erich Schmidt Verlag, Berlijn. De vierde druk is van 1967. Als aanhangsel zijn toegevoegd het wetsontwerp en een overzicht van de geschiedenis van de Duitse O.B.²⁴⁾.

In Nederland is over de overgang naar de B.T.W. in 1966 een studie-ontwerp verschenen van de Directie Wetgeving Douane en Verbruiksbelasting van het Ministerie van Financiën. Vanaf september 1966 zijn hierover uitvoerige besprekingen verschenen in het *Weekblad voor Fiscaal Recht*.

De oplossing voor Nederland

VOOR de in Nederland te verwachten conjunctuurproblemen wil ik hier de volgende oplossing suggereren:

1. Verhoog de O.B., die per 1 juli 1967 van 5 pCt. tot 6 pCt. verhoogd wordt, onder behoud van het cumulatieve systeem per 1 januari 1968 tot 8 pCt. en per 1 januari 1969 tot 10 pCt.

2. Profiteer vanaf 1 januari 1968 van de Duitse ervaringen.

3. Voer de B.T.W. in op 1 juli 1969.

4. Betrek de detailhandel in het systeem.

5. Neem op 1 juli 1969 het Franse tarief over.

6. Sta geen lagere tarieven voor levensmiddelen, textiel en schoenen toe.

7. Breng de O.B. op levensmiddelen en schoenen per 1 januari 1968 op 5 pCt. cumulatief en per 1 januari 1969 op 10 pCt.

8. Verlaag het tarief voor auto's per 1 januari 1968 met 2½ pCt. en per 1 januari 1969 nogmaals met 2½ pCt.

9. Verlaag per 1 januari 1968 alle belastingpercentages voor de inkomsten- en de vennootschapsbelasting met het zesde deel. Idem per 1 januari 1969 en per 1 januari 1970.

10. Bij export door buitenlandse particuliere personen wordt in Frankrijk 20 pCt., in Engeland 30 pCt. gerestitueerd. Voer in Nederland overeenkomstige maatregelen in.

In de voorgestelde tien punten is een overgang opgesloten van directe naar indirecte belastingen. Zulke overgang is in het kader van de Europese verhoudingen wenselijk en noodzakelijk.

De sociale gevolgen van deze oplossing en de bestrijding ervan

DOOR deze zeer radicale wijzigingen in het economisch leven zullen bepaalde bevolkingsgroepen in de verdrukking komen. Dit zijn de werknemers, omdat de kosten van levensonderhoud sterk stijgen, alsmede de producenten van eerste levensbehoeften omdat de prijzen stijgen en de vraag niet elastisch is. Van deze laatste groep zullen in het bijzonder de landbouwers en de detaillisten getroffen worden.

Van de werknemers zullen er binnenkort velen door de ontwikkeling van de cybernetisering werkloos worden. Onder cybernetisering wordt verstaan de automatisering van gehele productieprocessen met behulp van de computer. In de Verenigde Staten begint deze evolutie grote vormen aan te nemen. In de landbouw en in de detailhandel is de uitschakeling van menselijke arbeidskracht — zij het niet door de cybernetisering — reeds duidelijk merkbaar.

De voorgestelde maatregelen zullen deze evolutie versnellen. De nadelige gevolgen van dit proces uit zich

overwegend in het sociale vlak. Zij zijn op te vangen door het van overheidswege toekennen van een gewaarborgd inkomen. Ik verwijs naar mijn artikel „Drie werken over het gewaarborgd inkomen” in *Maandschrift Economie* van december 1966 en de daar vermelde literatuur²⁵⁾.

Een en ander is uitvoerbaar door de belastingdienst te centraliseren met behulp van computers en door een belangrijk deel van ons bestel van sociale wetten op te doen gaan in een wet, die aan ieder Nederlands ingezetene een gewaarborgd inkomen toekent. De technische uitvoering zou kunnen geschieden in de vorm van een negatieve inkomstenbelasting²⁶⁾.

Het herziene uitgangspunt

UIT het voorgaande volgt de onderstaande agenda:

1-7-1967: Nederland; verhoging cumulatieve O.B. van 5 tot 6 pCt.

1-1-1968: B.R.D.; overgang van 4 pCt. cumulatief naar 10 pCt. B.T.W.

Nederland; eerste verhoging cumulatieve O.B. tot 8 pCt.; eerste heffing O.B. van 5 pCt. cumulatief op eerste levensbehoeften²⁷⁾;

eerste verlaging²⁸⁾ weeldetarief, auto's met 2½ pCt.;

eerste verlaging van de percentages van de inkomsten- en de vennootschapsbelasting met het zesde deel.

1-7-1968: E.E.G.; volledige afschaffing binnentarieven; voltooiing opbouw gemeenschappelijk buitentarief.

Begin van de Kennedy-ronde.

1-1-1969: Nederland; tweede verhoging cumulatieve O.B. tot 10 pCt.;

verhoging O.B. eerste levensbehoeften tot 10 pCt.;

tweede verlaging weeldetarief auto's met 2½ pCt.; tweede verlaging belastingpercentage inkomstenbelasting en vennootschapsbelasting met het zesde deel.

1-7-1969: Nederland; invoering B.T.W. met een tarief²⁹⁾ van 20 pCt.;

verlaging van de percentages van de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting tot de helft van het vóór 1 januari 1968 gegolden hebbende tarief.

1-1-1970: België en Italië; invoering B.T.W.

Frankrijk; aanpassing van de T.V.A. aan de Europese bepalingen.

Tilburg.

Prof. Dr. J. A. GEERTMAN.

²⁴⁾ Zie noot 2.

²⁵⁾ Verdere publikaties over „Kybernetik” kunnen worden aangevraagd bij: Deutsche Gesellschaft für Betriebswirtschaft, Rankestrasse 23, 1 Berlin 30.

²⁶⁾ Deze gedachte is afkomstig van Milton Friedman, hoogleraar te Chicago. Zij is neergelegd in zijn boek *Capitalism and Freedom* van 1962.

²⁷⁾ Vermoedelijk impliceert dit een verhoging van het prijsniveau van deze artikelen met 10 à 12 pCt., hetgeen een aanpassing betekent aan het Franse prijspeil.

²⁸⁾ Dit offer moet voor de gemeenschappelijke markt worden gebracht. Daar staat het gegarandeerd inkomen tegenover plus de verlaging van de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. Het zal voor het Centraal Planbureau niet mogelijk zijn de gevolgen van deze maatregelen te berekenen.

²⁹⁾ De B.R.D. heeft dan reeds 1½ jaar ervaring. Daar gemaakte fouten behoeven bij ons niet herhaald te worden.

Ruimtelijke ordening van de werkgelegenheid

Overheidsbestedingen en ruimtelijke ordening

SINDS het einde van de zestiende eeuw bestaat in Nederland een spanning tussen het westen en de rest van het land. In het nieuwe denken over de ruimtelijke ordening, dat geleid heeft tot de poging een harmonische ontwikkeling van alle gebiedsdelen tezamen tot stand te brengen, wordt deze spanning opnieuw voelbaar. Om een groot aantal redenen — teveel om hier op te noemen en vermoedelijk ook teveel om geheel te doorgronden — is het economisch rendement van allerlei industriële en handelsactiviteiten in het westen van Nederland aanzienlijk hoger dan elders. Soortgelijke verschillen treden ook in andere landen op (bijv. tussen Noord- en Zuid-Italië); de bijzonderheid is, dat de verschillen zich in Nederland op de ongekend korte afstand van 100 tot 200 km voordoen. Het staat wel vast dat de verschillen oorspronkelijk door „natuurlijke” oorzaken, zonder ingrijpen van de overheid, ontstaan zijn. Hoogstens kan men het nalaten van overheidsingrijpen als overheidsinvloed zien.

Voor de tegenwoordige situatie gaat dit echter niet langer op. Sinds het begin van deze eeuw maken de uitgaven van hogere en lagere overheid een steeds belangrijker deel van de nationale bestedingen uit, waarbij in tegenstelling tot het verleden, in wezen niet met plaatselijke of regionale, maar met landelijke budgetten wordt gewerkt. Met recht kan daarom de vraag worden gesteld, of dit overheidsbeleid door de bijzondere voorzieningen die het westen eist (aan wegen, waterwerken, dekking van gemeentelijke tekorten) in dat gebied niet een zodanig hogere besteding van overheidsmiddelen per hoofd van de bevolking medebrengt, dat daaruit het eerder in toediening afnemende mate voortbestaan van het rendementsverschil tussen het westen en de rest voor een belangrijk deel kan worden verklaard.

Wij zouden hier van de hypothese willen uitgaan, dat relatief hogere overheidsbestedingen in het westen van het land minstens voor een deel de verklaring vormen voor het verschijnsel dat een eenheid vermogen die men steekt in industriële, handels- en aanverwante economische activiteiten in het westen een hoger rendement afwerpt dan in de rest van het land¹⁾.

Loonpolitiek

Indien deze hypothese juist zou zijn, dan is de overheid de eerste vijand van haar eigen ruimtelijke-ordeningspolitiek. Deze heeft immers als hoofddoel de rest van Nederland een gelijke groei te verschaffen als het westen, en beoogt tegelijkertijd te voorkomen, dat het westen tot een onleefbaar samengeperste megalopolis wordt.

Men kan zich afvragen welke activiteiten de overheid zou moeten ontplooiën om tenminste deze, door haar zelf opgeworpen, barrière te egaliseren. Een der langst bekende middelen hiertoe is de loonpolitiek. Sinds 1945 zijn de regionale loonverschillen, onder meer dus die tussen westelijk en overig Nederland, vastgelegd in een gemeenteclassificatie, die min of meer een aansluiting

vormde aan de laatst bekende historische gegevens en wel de recessieperiode aan het eind van de jaren dertig. Hierdoor waren de verschillen reeds onnatuurlijk klein; deze werden nog verder verminderd doordat men ze bij de opeenvolgende loonsverhogingen niet procentueel liet meegroeien. Ten slotte werden ze enkele jaren geleden geheel opgeheven.

Wat is van deze loonpolitiek het gevolg? De hogere rendementen in West-Nederland zouden zonder het bestaan van deze loonpolitiek ongetwijfeld — zoals overal elders in de wereld — aanzienlijke loonverschillen tussen westelijk en overig Nederland hebben veroorzaakt. In dat geval zou een veel sterkere migratie van arbeiders zijn opgetreden dan nu het geval is. Het bewijs hiervoor leveren die bedrijfstakken, waar de loonbewegingen het minst beheerst konden worden (bijv. de bouwvakken, waar inderdaad in sterkere mate migratie is opgetreden, zij het voor een belangrijk deel in de vorm van „pendel”, waaraan de woningpolitiek debet is). Bij de gevolgde loonpolitiek bleef de migratie beperkt, waardoor een economisch niet verantwoorde arbeidsreserve in het overig deel van het land werd gekweekt, die nu bij een lichte aarzeling in de conjunctuur onbarmhartig naar voren komt.

Deze situatie wordt nog verscherpt door het effect dat de gebruikte loonpolitiek had op handel en industrie. Bij een meer liberale loonpolitiek zouden handel en industrie buiten het westen van Nederland hun lager rendement ten dele gecompenseerd hebben door ook lagere lonen te betalen dan in West-Nederland. Nu dit onmogelijk bleek, mondt de lagere verdiende marge uit in een lagere winst (of een groter verlies) van handel en industrie in het noorden, oosten en zuiden van het land.

Dit samenvattend zouden wij als tweede hypothese willen stellen, dat de overheid als eerste — en enige? — wapen van ruimtelijke ordening tegenover haar eigen pro-westerse uitgavenpolitiek, een loonpolitiek heeft gesteld, die met zich brengt dat het bedrijfsleven in het noorden, oosten en zuiden van het land belast wordt met een verplichte subsidie op de lonen ter grootte van het loonverschil dat in een vrijere economie zou zijn ontstaan.

Industrialisatiepolitiek

Het is duidelijk dat de loonpolitiek, die voor de vestiging van de bevolking parallel loopt met de ruimtelijke-ordeningspolitiek, de optimale vestiging van handel en industrie geheel doorkruist. Als onze tweede hypothese correct is, betekent de loonpolitiek voor het bedrijfsleven juist een aanmoedigingspremie voor vestiging in het westen van Nederland, die het rendementsverschil voor het bedrijfsleven tussen westelijk en overig Nederland — alreeds veroorzaakt en/of verhoogd door hogere overheidsbestedingen in westelijk Nederland — nog verder vergroot.

¹⁾ Men mag op de verschillen in overheidsbestedingen de relatief hogere belastingopbrengsten in het westen slechts ten dele in mindering brengen: belastingopbrengsten zijn niet alleen de bron, maar tegelijk ook de vrucht van overheidsbestedingen.

De ruimtelijke-ordeningspolitiek ten aanzien van vestiging van industrie en handel — dat wil zeggen: werkgelegenheid! — zou, nog steeds uitgaande van de geschetste doeleinden, dan ook eerder moeten berusten op een zodanig hoger bestedingsniveau van de hogere en lagere overheid per hoofd van de bevolking in „overig Nederland”, dat men een vereffening zou bereiken van:

1e. het effect van de tegenwoordige hogere bestedingen in het westen;

2e. het ongunstig neveneffect van de loonpolitiek. Pas daarna zal een situatie ontstaan, waarbij het westen van Nederland alleen door zijn „natuurlijke” eigenschappen voor handel en industrie aantrekkelijker is. Zou men ook dit derde verschil nog willen nivelleren, dan is een nog veel verdergaande bestedingsverhoging in overig Nederland noodzakelijk.

Opnieuw samengevat, kan als onze derde hypothese gelden dat het scheppen van een gunstig vestigingsklimaat voor handel en industrie in noordelijk, oostelijk en zuidelijk Nederland pas mogelijk wordt als de overheidsbestedingen per hoofd van de bevolking in deze gebieden aanzienlijk zullen worden opgevoerd in vergelijking tot het niveau in West-Nederland.

Deze nivellering (van condities) kan worden voltrokken of door een hoger landelijk belastingniveau te accepteren en de besteding van de meeropbrengst in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland te concentreren, of door de heffing van belastingen en vergelijkbare bijdragen van bedrijfsleven en werknemers in het westen relatief op te voeren. Het meest logisch zal een combinatie van beide zijn. Hierbij rijzen twee vragen:

a. in welke sectoren zullen de hogere bestedingen in het noorden, oosten en zuiden van het land moeten plaatsvinden?

b. waar zullen de hogere heffingen in het westen moeten worden gezocht?

a. Overheidsbestedingen in de „buitengewesten”.

Deze bestedingen zullen niet in de sfeer van infrastructuur en lagere overheid moeten worden gezocht. In dit opzicht zou een bestedingsniveau, gelijk aan dat van het westen, tot on-economische luxe op het gebied van wegenplannen, stadsuitbreiding, gemeentelijk subsidiebeleid en eigen gemeentelijke bestedingen (diensten, gebouwen enz.) leiden. Gegeven de nationale loonpolitiek, is het niet de bevolkingsvestiging, maar de vestiging van het bedrijfsleven welke moet worden gestimuleerd: bescheiden extra uitgaven voor infrastructuur en bij de lagere overheden in het algemeen zullen primair gericht dienen te zijn op stimulering van vestigingen van het bedrijfsleven en dus van de werkgelegenheid.

Belangrijker is de uitbouw van een verfijnde subsidie-c.q. belastingverzachtingspolitiek ten aanzien van het bedrijfsleven. Hierbij doet zich het probleem voor dat elke bevoordeling van het bedrijfsleven boven een minimum niveau tot uiting komt in winstbedragen, waarvan de herinvestering — bij voorkeur in het betreffende gebied — niet kan worden afgedwongen. Voor zover dus de overheidsbijdragen aan het bedrijfsleven zouden leiden tot een grotere winst dan in het westen van het land te behalen zou zijn, moeten de subsidies ten dele worden vervangen door overheidsinvesteringen of overheidsdeelname in het bedrijfsleven. Dit is in het licht van de economische geschiedenis zeer wel aanvaardbaar, omdat overheidsinvesteringen in onderontwikkelde sectoren (Staatsspoorwegen, Staatsmijnbedrijven enz.) altijd meer aan de nationale

economie hebben bijgedragen dan investeringen in sectoren die van nature reeds tot een snel winstgevend ontwikkeling kwamen (bijv. olie- en gaswinning).

Indien wij opnieuw resumeren, dan wordt ons eerste postulaat, dat de ruimtelijke-ordeningspolitiek, die reeds gesteund wordt door de loonpolitiek, aangevuld dient te worden met een werkgelegenheidspolitiek, die vestiging van bedrijven in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland stimuleert, deels door subsidies of belastingverzachtingen, deels door overheidsdeelname.

Hieruit resulteert voor deze gebieden een bestedingspatroon van de overheidsuitgaven, dat — bij een totaal per hoofd van de bevolking dat minstens gelijk is aan dat in het westen — daarvan in opbouw sterk verschilt, omdat relatief minder aan de infrastructuur en de eigen overheidsuitgaven wordt besteed, en meer via subsidies of deelnemingen rechtstreeks aan het bedrijfsleven toevloeit.

Een dergelijke stellingname impliceert een verdeelsleutel voor de overheidsuitgaven, die niet per sector (bijv. gemeenten, onderwijs, verkeer en waterstaat enz.) een gelijkheid tracht te scheppen, maar daarentegen verschillen bevordert, voor zover deze de ruimtelijke-ordeningspolitiek ondersteunen en ertoe bijdragen dat het totaal aan bestedingen per hoofd van de bevolking wel gelijk blijft.

b. Heffingen in het westen.

Rest nog een beschouwing van de hogere heffingen in het westen van het land. In tegenstelling tot de baten voor overig Nederland, zullen de lasten hier gelijkelijk moeten worden verdeeld over de werknemers en het bedrijfsleven, omdat alleen daardoor bereikt wordt dat werkgelegenheid en arbeidsaanbod gelijke tred houden.

Voor het bedrijfsleven komt in de eerste plaats in aanmerking dat de directe kosten op het gebied van wegen, gronden, havens en andere ruimtelijke en verkeersvoorzieningen zoveel mogelijk zelf worden gedragen. Deze lasten van het bedrijfsleven mogen in het algemeen niet verder stijgen dan tot een peil, waarbij een gezonde uitgroei van het westen van Nederland belemmerd zou worden, bijv. doordat in andere landen gunstige voorzieningen worden aangeboden. Deze concurrentie dwingt tot onderscheid tussen die bedrijven die men tot elke prijs voor de Nederlandse economie wil behouden of verkrijgen, en bedrijven, die, mede in het licht van de in het noorden, oosten en zuiden geschapen mogelijkheden, in het westen minder gewenst zijn.

Hiertoe is een kwalitatieve vestigingspolitiek nodig, die echter zoveel mogelijk vertaald moet worden in algemeen te formuleren maatregelen, zodat individuele concessies in bilaterale overlegsituaties — steeds met één bedrijf — die voor de rechtszekerheid een ernstige bedreiging vormen, zo weinig mogelijk nodig zijn. Misschien is hier iets te bereiken met een combinatie van een extra belasting op overwinsten²⁾, een belasting per tewerkgestelde werknemer en een belasting geheven naar de omvang van het vermogen van de onderneming.

Voor zover het bedrijfsleven, gezien zijn internationale concurrentiepositie, onvoldoende kan bijdragen, zullen in het licht van de eerder beschreven ruimtelijke-ordeningspolitiek ten aanzien van noorden, oosten en zuiden van het land en gegeven de uitgangspunten voor de groei van de overheidsuitgaven, lastenverzwaringen voor de bevolking in het westen van Nederland niet kunnen worden

²⁾ Hieronder te verstaan: de winst voor zover deze een redelijk rendement op het geïnvesteerd vermogen te boven gaat.

vermeden. Ook deze lastenverzwaringen zullen primair gezocht moeten worden in het rechtstreeks doorberekenen van de kosten van consumptieve voorzieningen, ten behoeve van de bevolking gemaakt. In tegenstelling tot de voorzieningen voor het bedrijfsleven, kan men hierbij ook kiezen voor een lager voorzieningsniveau (fietsen in plaats van een dure metro).

Een samenvatting van dit gedeelte vormt ons tweede postulaat: een lastenverzwaring voor bedrijfsleven en werknemer in het westen van het land, vooral in de vorm van doorbelasting van directe voorzieningen, kan niet worden vermeden. Hierbij moet getracht worden door middel van algemeen geformuleerde maatregelen dat deel van het bedrijfsleven, waaraan in het licht van een kwalitatief industrialisatieplan een hoge waarde moet worden toegekend, lichter te belasten in vergelijking tot het overige bedrijfsleven en de werknemers.

Ordelijk ordenen

Wanneer wij in deze beschouwing de hypothese hebben ontwikkeld dat in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland het bedrijfsleven en daarmee de werkgelegenheid worden gehandicapt door een sinds tientallen jaren opgelopen, relatief tekort aan overheidsbestedingen in die gebieden, vermoedelijk van een grootte van vele miljarden, en voorts hebben beklemtoond dat, in vergelijking daarmee, de huidige subsidieregelingen en budgetten voor aanvullende werkgelegenheid volledig in het niet zinken, dan mag hierin geenszins een requisitoir worden gezien tegen de huidige politiek van ruimtelijke ordening en werkgelegenheid. Veeleer beoogt onze beschouwing een pleidooi te zijn voor consequent handelen in economische politiek.

Wil men een politiek van ruimtelijke ordening met als hoofddoel een zo gelijkmatig mogelijke spreiding van bloei en welvaart over het gehele land en als nevendoeel het voorkomen van een onleefbaar worden van de westelijke megalopolis, dan dient een duidelijke industrialisatiepolitiek in de plaats te komen van de soms toch wel slecht gereguleerde — af en toe koude — douche van kerngemeente-, S.I.O.L.-, textiel- of scheepsbouwregelingen, die dikwijls nog onvoldoende zijn om alleen maar het remmend effect van de loonpolitiek te overwinnen.

Als een begin daarvan dienen zich — zelfs bij deze oppervlakkige analyse — reeds aan:

— een budgettaire politiek van de overheid die het principe dat, waar mogelijk, de overheidsuitgaven per hoofd van de bevolking ook per begrotingshoofdstuk zo gelijkmatig mogelijk verdeeld moeten worden, volledig loslaat. In de plaats daarvan dient een per gebied gedifferentieerde politiek van overheidsuitgaven te komen, die de industrialisatie buiten het westen bevordert, deels door subsidies en belastingfaciliteiten, deels door overheidsdeelname;

— een combinatie van fiscale politiek en kwalitatieve vestigingspolitiek, die in het westen des lands het bedrijfsleven en de werknemers door sterkere doorbelasting van de in hun voordeel verrichte overheidsvoorzieningen beperkt

tot die bedrijven en die inwoners, die daar uit nationaal oogpunt optimaal aanwezig moeten zijn.

Bij het uitwerken van — of het stellen van een alternatief voor — zulke overheidsmaatregelen is het van groot belang aandacht te schenken aan het indirect effect ervan. Een agglomeratie als de randstad kent niet alleen een hoge produktiviteit door „natuurlijke” eigenschappen en overheidsinvesteringen, doch bovendien door de produktiviteitsverhogende werking van de onderlinge toelevering en dienstverlening der gevestigde ondernemingen, nadat eenmaal een begin van agglomeratie is ontstaan.

Afremmen (of afromen!) van het westen en stimuleren van het overige gebied, zal met dit produktiviteitsverhogend effect van agglomeraties rekening moeten houden: in het westen mag men de bedrijven die ontstaan zijn ter toelevering of dienstverlening in de agglomeratie niet verdrijven, elders zal men ook tot agglomeraties moeten komen, welke niet een doublure vormen van het westen, maar een eigen karakter hebben, steunend op de specifieke kracht van die gebieden.

OVERIGENS — en tot slot — moet het ons van het hart, dat wij ons ook nog kunnen indenken dat per saldo een meerderheid van de Nederlanders het hoofddoel van de ruimtelijke ordening — een zo gelijkmatig mogelijk over het gehele land gespreide welvaart — met het duidelijker worden van de daartoe vereiste maatregelen, niet langer wenst te aanvaarden. Wellicht omdat men meent dat de nationale welvaart hoger zal zijn als men het produktieve, hoog renderende westen niet in zijn ontwikkeling belemmert door het een ruime toevloed van hogere beloning zoekende inwoners uit overige delen van ons land te onthouden. Wellicht ook omdat men de noodzakelijk blijvende offers te hoog of om andere redenen onaanvaardbaar acht.

Ook deze visie is in een beleid te vertalen. Doch ook dan zouden wij willen bepleiten consequent te zijn. Dan past geen loonpolitiek, waarin regionale produktiviteitsverschillen buiten de lonen worden gehouden, doch een loonpolitiek — of liever: arbeidsmarktpolitiek — die de mobiliteit juist uitermate, dus onder meer door loonverschillen, bevordert. Men kan dan verwachten dat een kleiner of groter deel van het westen een opeenhoping van woon- en werklevens te zien zal geven, welke onvoldoende ruimte laat voor recreatie. Deze recreatie is echter — mede door de verontreiniging van lucht, water en land — extra noodzakelijk. Daarom past dan een politiek van ruimtelijke ordening en desbetreffende overheidsbestedingen, waarin alle recreatieve investeringen juist buiten het arbeidzame westen plaatsvinden, alsmede een herziening van ons wegenplan in een opzet die het de vermoeide arbeidsschare aan het eind van de steeds korter wordende werkweek mogelijk maakt, langs royaal gedimensioneerde uitvalsbanen snel van het westen naar het oosten te reizen.

Leusbroek.
Rotterdam.

Ir. N. R. A. KREKEL.
Drs. J. J. WOUTERSE.

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

Het verband tussen huurquote en het bezit van eigen woningen

IN de jaren 1962-1964 zijn in de landen van de E.E.G. gedurende een periode van 12 maanden een aantal budgetonderzoeken gehouden, waarbij het Bureau van Statistiek van de Europese gemeenschappen als coördinerende instantie optrad. Het daadwerkelijk onderzoek werd verricht door de statistische bureaus van de zes E.E.G.-landen; voor Duitsland¹⁾ in de periode 1962-1963, voor de andere vijf landen in de periode 1963-1964.

Deze onderzoeken, die op steekproefbasis werden gehouden, omvatten niet de gehele bevolking, doch slechts de volgende categorieën: landarbeiders, overige arbeiders, employés en ambtenaren, landbouwers. In België, Luxemburg en Duitsland was het aantal participerende landarbeiders zo gering, dat landarbeiders en overige arbeiders in één categorie „arbeiders” werden ondergebracht. Derhalve mag men de categorie „overige arbeiders” van Frankrijk, Italië en Nederland bij benadering gelijk stellen aan „arbeiders” van België, Luxemburg en Duitsland.

In tabel 1 zijn voor de verschillende sociale groepen de huurquotes²⁾ vermeld. De huur is in dit geval de huur ontdaan van alle bijkomende kosten voor water, licht, verwarming, onderhoud enz. In tabel 2 worden de percentages van de huishoudens, die een eigen woning bezaten, gegeven.

¹⁾ Met de term „Duitsland” wordt de Bondsrepubliek Duitsland aangeduid.

²⁾ De huurquote is het percentage van het beschikbare inkomen, dat aan huur wordt besteed.

TABEL 1.

<i>Huurquote</i>					
(huur als percentage van het beschikbare inkomen)					
	Landarbeiders	Overige arbeiders	Arbeiders a)	Employés en ambtenaren	Landbouwers
Frankrijk	5,29	6,76	—	7,06	5,44
Duitsland	—	—	9,14	9,93	10,94
Italië	7,81	9,77	—	9,90	7,69
Luxemburg	—	—	11,95	13,84	8,18
België	—	—	9,27	10,90	5,68
Nederland	4,87	6,88	—	6,88	5,22

a) Indien de gegevens onder de rubriek „arbeiders” zijn vermeld, betekent dit dat zo weinig landarbeiders zijn geënquêteerd, dat het afzonderlijk vermelden van laatstgenoemde categorie de moeite niet loonde.

TABEL 2.

<i>Percentage eigen woningen</i>					
	Landarbeiders	Overige arbeiders	Arbeiders a)	Employés en ambtenaren	Landbouwers
Frankrijk	23	19	—	18	61
Duitsland	—	—	33	29	98
Italië	54	31	—	29	78
Luxemburg	—	—	54	63	98
België	—	—	52	50	74
Nederland	39	17	—	20	75

a) Indien de gegevens onder de rubriek „arbeiders” zijn vermeld, betekent dit dat zo weinig landarbeiders zijn geënquêteerd, dat het afzonderlijk vermelden van laatstgenoemde categorie de moeite niet loonde.

TABEL 3.

Percentages van huurquote en eigen-woningbezit

	Nederland		Frankrijk		Italië		Duitsland		België		Luxemburg	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Huurquote	6,88	6,88	6,76	7,06	9,77	9,90	9,14	9,93	9,27	10,90	11,95	13,84
Eigen woning als percentage van het totaal aantal woningen der desbetreffende groep	17	20	19	18	31	29	29	33	52	50	54	63

A: arbeiders, exclusief landarbeiders, behalve indien het aantal landarbeiders zo gering was, dat het afzonderlijk vermelden van laatstgenoemde categorie de moeite niet loonde.

B: ambtenaren en employés.

TABEL 4.

Volgordenummers huurquote en eigen-woningbezit

	Nederland		Frankrijk		Italië		Duitsland		België		Luxemburg	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Volgordenummers van de huurquote	2	3	1	4	7	8	5	9	6	10	11	12
Volgordenummers van het eigen woningbezit als percentage van het totaal der desbetreffende woningen	1	4	3	2	7	6	5	8	10	9	11	12
Verschied : d:	+ 1	- 1	- 2	+ 2	0	+ 2	0	+ 1	- 4	+ 1	0	0
d ² :	1	1	4	4	0	4	0	1	16	1	0	0

A: arbeiders, exclusief landarbeiders, behalve indien het aantal landarbeiders zo gering was, dat het afzonderlijk vermelden van laatstgenoemde categorie de moeite niet loonde.

B: ambtenaren en employés.

$$\sum d^2 = 32; n (\text{aantal waarnemingen}) = 12; R = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n^2 - n} = 1 - \frac{6 \times 32}{1.716} = 0,888.$$

Het blijkt nu, dat tussen de huurquote en het bezit van een eigen woning van de niet-landbouwende bevolking een zekere samenhang bestaat. Ter verduidelijking hiervan worden in tabel 3 percentages van de huurquotes en van het eigen woningbezit gegeven. Door vervolgens een volgordenummer te geven aan de cijfers van ieder der beide reeksen, hetgeen in tabel 4 is gedaan, kunnen wij „Spearman's Rank Correlation Coefficient” berekenen. Wellicht ten overvloede zij vermeld, dat deze correlatiecoëfficiënt uitsluitend de mate aangeeft waarin de verschijnselen met elkaar samenhangen. Deze coëfficiënt geeft echter geen indicatie omtrent de aard van dit verband. De wijze van berekening is eveneens in tabel 4 vermeld.

Uit deze berekening resulteert een „Spearman's Rank Correlation Coefficient” van 0,888³⁾. Als maatstaf van significantie gebruiken wij Student's t, die voor deze correlatiecoëfficiënt met 12 waarnemingen en 10 graden van vrijheid een t van 6,12 oplevert⁴⁾. Aangezien een t van 4,59 bij 10 graden van vrijheden aangeeft dat een dergelijke uitkomst slechts in 1 van de 1.000 gevallen aan toeval te danken zal zijn, kan men een hogere t (6,12) en de daarbij behorende correlatiecoëfficiënt zeker als significant aanvaarden.

Terwijl bij de landbouwende bevolking een dergelijke samenhang niet kon worden geconstateerd, blijkt nu dat

bij de niet-landbouwende bevolking een zekere samenhang bestaat tussen huurquote en het eigen-woningbezit. Er is een duidelijke indicatie, dat naarmate de huurquote stijgt het aantrekkelijker wordt de woning in eigen bezit te hebben. Deze conclusie dient men als het resultaat van een eerste verkenning te beschouwen, aangezien verder onderzoek noodzakelijk is om ons over de aard van deze samenhang in te lichten.

³⁾s-Gravenhage.

Dr. F. SNAPPER.

³⁾ „Spearman's Rank Correlation Coefficient” is zodanig ontworpen, dat een volmaakt positief verband tussen de reeksen de coëfficiënt 1 geeft en een volmaakt negatief verband de coëfficiënt - 1. De formule voor deze coëfficiënt is

$$R = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n^3 - n}$$

⁴⁾ Student heeft een tabel ontworpen, waarvan de getallen, voor een aantal graden van vrijheid, de kans aangeven die er bestaat dat een bepaald verschijnsel aan toeval is te wijten. De formule van Student is zo ontworpen dat zij voor de uitkomst van de correlatiecoëfficiënt bij een zeker aantal graden van vrijheid een getal geeft: t. Is deze t groter dan het desbetreffende getal volgens de eerder genoemde tabel, dan is de kans dat deze correlatiecoëfficiënt aan toeval is te wijten, niet groter dan hetgeen in de tabel wordt vermeld. De formule luidt als

$$\text{volgt: } t = R \sqrt{\frac{n-2}{1-R^2}}$$

Boekbesprekingen

Patrick O'Brien: The Revolution in Egypt's Economic System. From Private Enterprise to Socialism, 1952-1965. Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs. Published for Chatham House, by Oxford University Press, Londen 1966, 354 blz., 55 sh.

LANGE tijd zijn wij over de sociaal-economische prestaties van het „revolutionaire” Egypte zeer slecht geïnformeerd geweest. Voor velen geldt dit ook thans nog, maar nu zonder noodzaak, want in de afgelopen vier jaren zijn drie omvangrijke studies over de economie van de Verenigde Arabische Republiek gepubliceerd. De oudste hiervan is het boek van Ch. Issawi: *Egypt in Revolution* (1963), dat veel gegevens bevat doch zich naar mijn smaak nogal eens in details verliest. Recenter is het boek van B. Hansen en G. Â. Marzouk: *Development and Economic Policy in the UAR* (1965); deze studie vormt m.i. een intelligentere analyse van de Egyptische economie, met een sterk accent op de kwantitatieve aspecten van de ontwikkeling en van het beleid. Het hier besproken boek is het derde en meest recente werk over de V.A.R.; zoals de titel aangeeft, concentreert O'Briens studie zich op de kwalitatieve veranderingen die hebben plaatsgevonden — de opbouw van een nieuwe sociaal-economische structuur en de drastische hervorming van het institutionele kader¹⁾.

Het boek vangt aan met een schets van de economische ontwikkeling en vooral ook van het economische beleid sedert het begin van deze eeuw tot aan de revolutie van 1952. Na de revolutie onderscheidt de auteur drie fasen: (a) de periode van het vrije bedrijfsleven, 1952-1956; (b) het tijdvak van het „geleide kapitalisme”, 1957-1960; (c) de periode van de invoering van de centrale planning, met het afsterven van het particuliere bedrijfsleven, 1960-1964/1965. Aan deze fasen worden afzonderlijke hoofdstukken gewijd, aan de laatste fase zelfs twee. Daarna volgt een hoofdstuk over het economische systeem van het Arabische socialisme, een hoofdstuk over de herkomst en achtergrond van dit systeem, en een over efficiency en rechtvaardigheid in het socialistische economische systeem. Een hoofdstuk met conclusies en een korte statistische appendix besluiten het boek.

Over het geheel genomen, vind ik O'Briens studie bepaald een goed boek. De auteur heeft zijn taak zeer serieus opgevat en veel spuurwerk verricht; men krijgt de indruk dat hij persoonlijk positief staat tegenover de

hoofdpijnen van het revolutionaire beleid, zonder aan de feilen daarvan voorbij te gaan. Gezien zijn institutioneel gerichte belangstelling beperkt zijn betoog zich doorgaans tot de binnenlandse veranderingen in de economie; misschien had toch wel iets meer gezegd moeten worden over de internationale economische relaties van Egypte resp. van de Verenigde Arabische Republiek, en de implicaties daarvan voor de binnenlandse structuur.

O'Brien besteedt veel aandacht aan de industriële sector; in deze sector, en in het bankwezen, treden de veranderingen in het economisch systeem ook het duidelijkst naar voren. Natuurlijk wordt ook de hervorming van de landbouwsector besproken, alsmede de geleidelijke opbouw en uitbouw van de planning. De auteur vervalt nogal eens in herhalingen, omdat hij zijn stof in chronologische orde heeft onderverdeeld, en niet kan nalaten om het reeds eerder behandelde weer in herinnering te roepen en de later komende ontwikkelingen alvast aan te kondigen. Daarentegen is het een voordeel voor de lezer dat diverse hoofdstukken (evenals het boek in zijn ge-

¹⁾ Nadat deze bespreking werd geschreven, zag ik de aankondiging van een nog recenter boek over Egypte, van de hand van Donald C. Mead.

heel) worden afgesloten met een conclusie, die tevens als samenvatting dient.

Ten aanzien van het Egyptisch-socialistische systeem in zijn totaliteit concludeert O'Brien, dat het nog te vroeg is om tot een verantwoorde evaluatie er van te komen; hij beperkt zich tot de „voorlopige contouren” van een antwoord, en deze voorlopige indruk is — zoals reeds gezegd — positief. „The new economic system promises to produce higher rates of

growth. There is no reason to suppose that it will be any more inefficient than the old. . . . Also there is no question that the new system is considerably more equitable than the old. . . . It has set itself high ideals — no less than the construction of a Socialist, Democratic and Co-operative Society” (blz. 323 en 324). Aan een ieder die belang stelt in het Egyptische maatschappelijke experiment zij dit boek ter lezing aanbevolen.

Leidschendam.

H. LINNEMANN.

J. W. H. Geerlings: Het interlokale personenautoverkeer in Nederland. Proefschrift Amsterdam (G.U.), Uitgave Born N.V., Assen/Amsterdam 1966, 153 biz.

DE problemen, die men als regel aanduidt met verkeersproblemen, worden in wezen gevormd door de betrekkingen tussen verkeer en infrastructuur. Door middel van een statistische en economische analyse van enkele structurele aspecten van het interlokale personenautoverkeer in Nederland, heeft deze studie hierin een meer gedetailleerd inzicht verschaft. Want, hoewel over verkeer en vervoer vrij veel statistisch materiaal beschikbaar is, heeft men nog onvoldoende inzicht in de samenstelling daarvan en dus in de differentiaties van de vraag. Toch zal deze kennis noodzakelijk zijn voor het voeren van een adequaat overheidsbeleid ter zake. Deze leemte heeft de promovendus opgevuld door gedurende 1½ jaar met assistentie van familieleden waarnemingen te verrichten op twee punten in de omgeving van Baarn.

Eerst zijn met behulp van tot dusver niet gepubliceerde gegevens seizoen- en dagpatronen van de verkeersintensiteit vastgesteld. Daarna is aan de hand van de resultaten van het eigen onderzoek een relatie gelegd tussen deze patronen en de gemiddelde bezetting van personenauto's. Voor zover bekend is Geerlings de eerste geweest die dit verschijnsel op uitgebreide schaal heeft waargenomen. Hij onderscheidt *puur* verkeer en *bijgemengd* verkeer. Voor de werkdagen valt *puur* verkeer vrijwel samen met het woon-werkverkeer en het zakelijk verkeer. Vakantiegangers, dagjesmensen e.d. vormen dan het *bijgemengd* verkeer.

Het blijkt dat het werkdagverkeer van personenauto's een gemiddelde bezetting heeft van ca. 1,8, het zaterdagverkeer van ca. 2½ en het zondagverkeer van ruim 3 reizigers. Het verkeer op werkdagen kan worden gesplitst in *puur* verkeer met een gemiddelde bezetting van 1,4 personen

en in *bijgemengd* verkeer met dezelfde bezetting als op zondagen. Deze wetenschap is van bijzonder groot belang omdat het nu mogelijk is geworden, zonder de omslachtige en kostbare enquêtémethode, door simpele waarnemingen op bepaalde wegen en op bepaalde tijdstippen een globale indruk van de samenstelling van het verkeer naar reismotieven te verkrijgen. Het *pure* werkdagverkeer heeft een zwak seizoenpatroon, dit in tegenstelling tot het *bijgemengde* werkdagverkeer. Op grond van de waarnemingen is vastgesteld dat de verkeersdrukke op zomerse werkdagen ontstaat doordat het *pure* verkeer wordt aangevuld met een aanzienlijke hoeveelheid *bijgemengd* verkeer.

Gebleken is, dat het huidige systeem van heffingen op het motorwegverkeer de naar voertuigsoort, reismotief, tijd en plaats zo sterk uiteenlopende kosten van de weg onvoldoende weerspiegelt. Als gevolg daarvan is het de aspirant-weggebruiker niet mogelijk om verantwoorde beslissingen te nemen ten aanzien van het in een bepaald geval al dan niet deelnemen aan het verkeer of de manier waarop. Voor de overheid is het niet mogelijk om verantwoorde investeringsbeslissingen te nemen. Dit euvel werkt door in andere sectoren van het vervoer, in de keuze van vestigings-

plaatsen en aldus in de gehele economie. Ik meen dat vooral dit laatste van belang is bij de beantwoording van de vraag hoe de zo gewenste spreiding van activiteiten uit het westen naar andere delen van het land kan worden gestimuleerd. Naar mijn mening werkt het huidige systeem van heffingen op het motorwegverkeer juist bevorderend op concentratie in het westen des lands.

De overheid kan door betrekkelijk geringe wijzigingen het huidige systeem aanzienlijk verbeteren. Hiertoe heeft Geerlings enkele voorstellen gedaan, die ik gaarne ondersteun. In de eerste plaats afschaffing van de differentiaties in de motorrijtuigenbelasting naar gelang de gebruikte brandstof (benzine, diesel, l.p.g.) en in plaats daarvan de dieselolie en de l.p.g. op dezelfde wijze als benzine te belasten. Ten tweede kan de motorrijtuigenbelasting in twee groepen worden verdeeld: een lage belasting die alleen buiten de spitsuren toegang geeft tot het wegennet, en een hoog bedrag waarvoor men altijd kan rijden. Ten derde kunnen zowel de motorrijtuigenbelasting als de belastingen op brandstoffen in het westen des lands hoger zijn dan elders.

Hoewel deze studie niet alleen geheel nieuwe aspecten naar voren brengt, maar ook van belang kan zijn bij de oplossing der verkeersproblemen, zal Geerlings met dit geschrift slechts weinig policy-makers bereiken. Het karakter van een dissertatie met wetenschappelijke bewijsvoeringen e.d. verkleint onvermijdelijk de kring van lezers. Jammer, maar waar. Te wensen ware dan ook, dat hij bijv. in een eenvoudig gesteld tijdschriftartikel de kern van zijn studie (zonder alle wetenschappelijke franje) beschrijft. In een ander artikel zou hij dan met deze gegevens uiteen kunnen zetten hoe zijns inziens de gewenste overheidspolitiek ten aanzien van verkeer en vervoer zou dienen te zijn en welken gevolgen dit zou kunnen hebben.

Krimpen aan den IJssel. Drs. R. BAKKER.

Internationale monetaire vraagstukken (Monetaire opstellen 3), onder redactie van de hoogleraren Dr. H. W. J. Bosman, Drs. Ch. Glasz, Dr. C. Goedhart en Dr. F. de Roos, welke laatste deze opstellenbundel tevens van een inleiding voorzag. Agon Elsevier, Amsterdam/Brussel 1967, 295 blz., f. 13,50.

Tezamen met de in 1965 gepubliceerde bundels *Monetaire theorie* (Monetaire opstellen 1) en *Nationale monetaire vraagstukken* (Monetaire opstellen 2) vormt de begin van dit jaar gepubliceerde bundel *Internationale monetaire vraagstukken* (Monetaire opstellen 3) een uitstekende ver-

zameling van de belangrijkste artikelen welke op monetair gebied sinds de oorlog van de hand van Nederlandse en Belgische auteurs zijn verschenen.

Deze derde bundel bevat artikelen van Goedhart en Verrijn Stuart over het convertibiliteitsvraagstuk; van
(*vervolg op blz. 717*)

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

HET gaat bij de maandelijkse beweging van de bankpapiercirculatie tegenwoordig doorgaans om aanzienlijke bedragen. De stijging van het uitstaande bedrag in de laatste helft van juni spande echter wel de kroon. Een toeneming van f. 8.050 mln. op 12 juni tot f. 8.935 mln. op 3 juli, dus met niet minder dan f. 885 mln., gaat de kracht van de bankkassen verre te boven. Zou op 30 juni de weekstaat van De Nederlandsche Bank zijn opgemaakt, dan zou hoogstwaarschijnlijk zijn gebleken dat de f. 9 mrd. werd overschreden. Zelfs met een traditionele tweede verdedigingslinie, bestaande uit uitstaande daggeldleningen, zou men een zodanige golf niet hebben kunnen keren. Merkwaardig is dat de mogelijkheid, de schatkistpapierportefeuille door het niet vernieuwen van vervallend papier als buffer te gebruiken, een methode die vroeger vaak werd toegepast, thans lang niet meer in die mate schijnt te worden benut. De laatste jaren echter is De Nederlandsche Bank steeds meer de bufferfunctie gaan vervullen, dus als liquiditeitsreservoir gaan optreden, zodat de vloedgolven door de kredietfaciliteiten van de Centrale Bank voor een groot deel worden opgevangen. De tekorten op de betalingsbalans in de laatste jaren hebben voor een belangrijk deel aan de gewijzigde situatie ten grondslag gelegen.

De invloed van 's Rijks Kas is in de 3 juli geëindigde week zeer beperkt gebleven.

KAPITAALMARKT

DE Europese markt voor internationale leningen blijft zich in een voorspoedige groei verheugen. Volgens een rapport van de Luxemburgse vestiging van de Kredietbank is in het eerste kwartaal 1967, uitgedrukt in dollars, in totaal voor \$ 883,4 mln. opgenomen, hetgeen 35 pCt. meer is dan in hetzelfde kwartaal van 1966. Het bedrag aan leningen ten behoeve van de Verenigde Staten (\$ 250 mln.) betekent ten opzichte van de eerste drie maanden van 1966 een achteruitgang. Daarentegen heeft Mexico en het Britse Gemenebest een groter beroep gedaan en zijn Franse instellingen met een opnemings van \$ 80 mln. op deze markt verschenen.

Wat de binnenlandse kapitaalmarkt betreft, week het in het eerste halfjaar in totaal op de publieke afdeling van deze markt opgenomen bedrag maar weinig af van dat wat in de eerste helft van 1966 was verkregen.

Emissiemarkt

	1ste halfjaar 1966	1ste halfjaar 1967
	(in mln. glds.)	
Rijk	249	545
Lagere overheid	310	596
Particuliere sector	541	95
Totaal	1.100	1.236

De particuliere sector vertoont zich nauwelijks op de markt. Hiertegenover heeft het beroep van de overheid zich verdubbeld. Het zou kunnen zijn, dat dit een gevolg is van de regulerende invloed van De Nederlandsche Bank op de markt. Wanneer men in aanmerking neemt, dat ook de vraag van de particuliere sector naar bankkrediet is verminderd, begint steeds duidelijker te worden, dat er iets mis is in onze economie. Met name de belangstelling voor nieuwe investeringen zal teruglopen en dit verklaart beter dan de eerste factor het lagere cijfer.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1966	H. & L. 1967	30 juni 1967	7 juli 1967
Algemeen	270	319 — 268	304	306
Internationale concerns	351	416 — 343	387	388
Industrie	269	322 — 270	314	316
Scheepvaart	108	120 — 107	112	118
Banken en verzekering	154	174 — 155	169	169
Handel enz.	138	159 — 138	153	154

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Philips	f. 78,70	f. 90,80	f. 90,30
Unilever, cert.	f. 86	f. 90,70	f. 90,20
Kon. Petroleum	f. 122,40	f. 127	f. 125,70
A.K.U.	f. 53,80	f. 49,20	f. 49,90
K.L.M.	f. 352	f. 360,50	f. 361,50
Hoogovens, n.r.c.	f. 55,60	f. 80	f. 82
E.M.S., nieuwe	—	f. 20,80	f. 21,50
Kon. Zout-Ketjen	463	598	720
Zwanenberg-Organon	f. 152,70	f. 198,50	f. 180
Robeco	f. 193	f. 204,80	f. 207,40

New York.

Dow Jones Industrials	786	860	869
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langlopende staatsobligaties b)	6,43	6,25	6,26
Aandelen: internationales b) ..	5,0		
lokales b)	5,1		
Disconto driemaands schatkist- papier	5	4½	4½

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.

(I.M.)

administratie- problemen? besteedt ze uit!

Besteedt uw administratieproblemen uit. Aan Bedrijfsadministratiekantoor Holland N.V. Daar staan 2 computers tot uw beschikking. Met

ponskaart- en ponsbandinvoer. En met magneetband eenheden en verwisselbare schijvenpakketten. Efficiënt voor u! Wij zullen het u graag uitlegen en voorrekenen.

Bedrijfsadministratiekantoor Holland N.V., Coolsingel 49, Rotterdam Tel. 010-116155. Centrum voor Elektronische Informatieverwerking.

(vervolg van blz. 715)

Witteveen en Bosman over de revaluatie van de gulden in 1961; van Bosman en Posthuma over het internationale monetaire stelsel; van Holtrop en Mertens de Wilmars over de monetaire aspecten van de Europese integratie; van Holtrop over de doelstellingen en mogelijkheden van de monetaire politiek in een open economie en van Gans over de Eurovalutamarkten.

De meest stimulerende van deze artikelen zijn naar onze mening die van Holtrop: „Monetary policy in an open economy: its objectives, instruments, limitations and dilemmas” (eerder gepubliceerd als no. 43 in de serie *Essays in international finance* van de International Finance Section van Princeton University) en de opstellen van Bosman en Posthuma over het internationale monetaire stelsel.

Wij kunnen volstaan met het maken van enkele opmerkingen bij deze verzameling van over het algemeen bekende opstellen. In de eerste plaats is het opvallend, dat nergens in deze bundel een verdediging van fluctuerende wisselkoersen wordt aangetroffen. Dit wekt te meer verwondering, daar de mederedacteur en inleider van deze bundel, Prof. De Roos, tot de verdedigers van vrije wisselkoersen mag worden gerekend.

In de tweede plaats een opmerking over het Preadvies uit 1955 van Verrijn Stuart over het vraagstuk van de convertibiliteit. Verrijn Stuart stelt (blz. 71/72), dat in het bestaan van te geringe elasticiteiten van in- en uitvoer geen argument kan liggen tegen vrije wisselkoersen, omdat deze, zeker in West-Europa, voldoende groot zijn.

Wij merken daarbij op, dat de in- en uitvoerelasticiteiten op korte termijn zeer waarschijnlijk geringer zullen zijn dan op langere termijn. Een onevenwichtigheid in de betalingsbalans van een land zal dientengevolge bij fluctuerende wisselkoersen op korte termijn grotere koersveranderingen oproepen dan op langere termijn voor evenwichtsherstel noodzakelijk is, hetgeen opnieuw tot evenwichtsverstoringen aanleiding zal geven. Een stabiel evenwicht lijkt onder deze omstandigheden niet erg waarschijnlijk.

Tot slot nog een technische op-

merking over het boeiende artikel van Bosman: „Internationale monetaire orde en internationale liquiditeit”. In de balans links onderaan op blz. 158 dient aan de creditzijde het plusteken te worden vervangen door een minteken en in de balans daarboven aan de debetzijde de post goud te worden voorzien van een minteken.

Wij zijn van mening, dat deze verzameling opstellen tezamen met de inleiding van De Roos een zeer leeswaardig en bovendien prettig leesbaar geheel vormt.

Waddinxveen.

G. DE MAN.

Prof. Dr. F. Hartog: Inflatie; oorzaken, gevolgen, bestrijding. Nautareeks 7, N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1966, 155 blz., f. 7,50.

Hogergenoemd boekje wil in kort bestek de geheimen van de inflatie voor een breed publiek ontsluiten. Hartog is een auteur die de verdienste heeft dat hij zich herhaaldelijk met economische beschouwingen tot een breed publiek wendt. Het belangrijkste criterium waaraan men het hierbovengenoemde geschrift dan ook n.o.m. kan toetsen, is de vraag of de schrijver in de opzet van de popularisatie is geslaagd.

Nu blijkt het voor iemand die de economie als beroep beoefent, moeilijk om vast te stellen of dit inderdaad het geval is. Hij leest het boekje snel door omdat het geen „pitfalls” biedt. Voorts constateert hij dat alle geleerd- doenerij is weggelaten. Zelfs Keynes en Irving Fisher worden, als ik het wel heb, nergens genoemd, zonder dat men dit — gegeven het kader van het

boekje — mist, hetgeen op zichzelf een prestatie mag worden genoemd.

De conclusie na lezing is dat, op systematische wijze, een heldere analyse van de inflatieproblematiek wordt gegeven. Aangezien dit oordeel slechts betrekkelijk is, wat betreft de toepassing van het hierbovengenoemde criterium, leek het fair om het boekje uit te lenen aan een enkele „ontwikkelde” leek met de vraag of de gepresenteerde stof zich, zonder de hinder van vóórkennis, inderdaad gemakkelijk laat verteren. Aangezien het antwoord op deze vraag bevestigend was, lijkt de aanbeveling gewettigd dat ieder die voorgelicht wil worden omtrent de actuele problematiek van de inflatie in ons maatschappelijk bestel in het boekje van Hartog een goed gids zal vinden.

Leende.

J. WEMELSFELDER.

Recente publikaties

De afdeling Balanced International Growth (B.I.G.) van het Nederlandsch Economisch Instituut publiceert regelmatig de resultaten van sommige van de door haar uitgevoerde studies en onderzoeken. Wij noemen van deze „Publications” de vijf meest recente:

35. S. Cohen: Planning Models of Educational Requirements for Economic Development as Applied to Yugoslavia. f. 8,25.

36. Mathematical Models of Educational Planning. f. 13,50.

37. The Educational Structure of the Labour Force. (A statistical analysis). f. 21.

38. M. Inagaki: Optimal Growth under Technological Progress. (A particular case). f. 7,50.

39. M. Inagaki: Utility Maximalisation: An Explicit Solution. (Discussion paper). f. 6,75.

Daarnaast verzorgt de afdeling B.I.G. herdrukken van door haar directeur en medewerkers geschreven artikelen voor tijdschriften e.d. Deze verschijnen in de serie „Reprints”. De meest recente hiervan zijn:

25. J. Tinbergen: Spardefizit und Handelsdefizit. Uit *Weltwirtschaftliches Archiv*, Band 95, Hef 1965, blz. 89-101.

26. J. Tinbergen: International, National, Regional and Local Industries. Uit R. E. Caves, H. G. Johnson en P. B. Kenen (red.): *Trade, Growth and the Balance of Payments*, Amsterdam 1965, blz. 116-125.

27. J. Tinbergen: **De Toenaderingstheorie.** Uit *Maandschrift Economie*, 30e jrg., no. 2, november 1965, blz. 71-77.

28. J. Tinbergen: **Iets over de Ruimte-Economie.** Uit *Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Akademie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België*, Klasse der Letteren, Jrg. XXVII, no. 9 (1965).

29. J. Tinbergen: **International Economic Planning.** Uit *Daedalus*, Journal of the American Academy of Arts and Sciences, Spring 1966. Issue: „Conditions of World Order”.

30. J. Tinbergen: **Die Rolle der Planungstechniken bei einer Annäherung der Strukturen in Ost und West.** Uit

E. Boettcher (red.): *Wirtschaftsplanung im Ostblock*, Stuttgart 1966.

31. M. Inagaki: **Critical Comment on Phelps' „Second Golden Rule Essay”.** Uit *De Economist*, Vol. 114, No. 9/10, 1966.

32. P. A. Cornelisse en C. B. Tilanus: **The Semi Input-Output Method with an application to Turkish data.** Uit *De Economist*, Vol. 114, no. 9/10, 1966.

Alle publikaties (in de serie „Publications” tegen de aangegeven prijzen, de „Reprints” gratis) zijn voor zover de voorraad strekt verkrijgbaar bij de Afdeling Balanced International Growth van het Nederlandsch Economisch Instituut, Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

**Met een A.B.N. Spaarbiljet 1967/72
groeit uw spaargeld
in bijna vier-driekwart jaar
van f.100,- naar f.133,-**

Dit betekent een samengestelde interest van $6\frac{1}{4}\%$ per jaar. Na 15 juli wordt rente bijberekend.

Deelneming aan het Premie Spaarplan betekent een extra premie van f.20,-. Dan is het rendement ruim $9\frac{1}{4}\%$.

Folders en inlichtingen bij al onze kantoren.

Algemene Bank Nederland

VRIJE UNIVERSITEIT

Het Sociaal Wetenschappelijk Instituut vraagt
een

**academisch gevormd
sociaal wetenschappelijk onderzoeker**

met uitgesproken belangstelling voor politiek
en kennis van statistische analyse.
Aanstelling afhankelijk van opleiding en ervaring
in het rangstelsel der wetenschappelijke
medewerkers.

Nadere inlichtingen kunnen worden verkregen bij
Prof. Dr. G. Kuijpers, telefoon (020) 73 94 91.

Gegadigden worden verzocht hun sollicitatie, vergezeld van een curriculum vitae en met opgave van godsdienst te richten aan het Hoofd van de Personeelsdienst Universiteit, de Boelelaan 1115, Amsterdam-Z II.

Efficiency

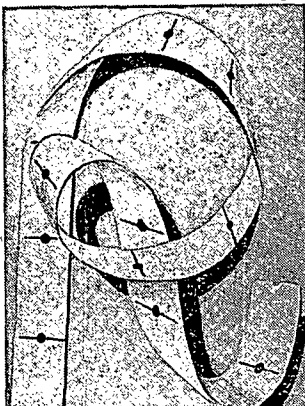
bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

★

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

Eigenlijk alles
op het gebied van
genummerd
controle-drukwerk
aan rollen

ROELANTS
SCHIEDAM

afd. waarde-drukwerk

Bij het **PSYCHIATRISCH ZIEKENHUIS „VELDWIJK“** te Ermelo, uitgaande van de Vereniging tot Christelijke Verzorging van Geestes- en Zenuwzieken, bestaat behoefte aan een

ECONOMISCH GESCHOOLDE MEDEWERKER

die als directie-assistent zich zal moeten bezighouden met speciale opdrachten, vallende buiten het normale takenpatroon voor de bestaande afdelingen.

De opdrachten zullen in hoofdzaak betrekking hebben op :

- a. de financiële en technische planning i.v.m. nieuwbouw en reorganisatie;
- b. begrotingsdoorlichting;
- c. bewaking van de efficiency.

Gedacht wordt aan iemand van .

protestants-christelijke levensovertuiging
academisch niveau
met enige jaren ervaring
bij voorkeur niet ouder dan 35 jaar.

Het salaris wordt vastgesteld op een bedrag tussen f 20.000,— en f 28.000,— per jaar, afhankelijk van leeftijd en ervaring.
Daarboven wordt jaarlijks een vakantietoelage genoten van 6 procent van het salaris.

De Vereniging kent een goede pensioenvoorziening.

Sollicitaties worden gaarne ingewacht bij de Geneesheer-Directeur van „Veldwijk“ te Ermelo.

HBU

HBU

De
HOLLANDSCHE BANK-UNIE N.V.

Erasmushuis
Coolingsingel 104, Rotterdam

vraagt voor haar
CREDIET-AFDELING

een
JONG JURIST

of
KANDIDAATNOTARIS

*Sollicitaties schriftelijk te richten aan
onze afdeling Personeelszaken, Postbus
249, Rotterdam of na telefonische af-
spraak (010 - 13 90 00, toestel 122).*

Beleggings-voorlichting: aan hen die zich thuis willen oriënteren stelt de AMRO Bank de volgende publicaties kosteloos ter beschikking: • AMRO Beursnieuws (wekelijks, met veertiendaagse bijlage) • Kerngetallen van Nederlandse effecten • De Obligatiegids.

Beleggings-adviezen: de honderden kantoren van de AMRO Bank staan te uwer beschikking voor individuele beleggings-adviezen en portefeuille-onderzoek.

AMRO BANK
AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES“

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces ten gevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend. Begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert

SA 866

THE DOW CHEMICAL COMPANY, MIDLAND, MICHIGAN, USA

has an immediate opening in its European auditing team for a career-minded

INTERNAL AUDITOR

Dow Chemical is one of the leading American chemical companies with world-wide sales turnover, amounting to more than 1.3 billion dollars. The rapid growth of our European Division and a number of company internal policies aimed at protecting Dow's assets and promoting its profit position require a small team of outstanding internal auditors. Since in Europe our national subsidiaries are spread over 14 countries, a truly internationally-minded person willing to travel up to 50 per cent is needed.

The qualifications for this position are therefore set very high and the following requirements should be met :

- University or similar level education in accounting or auditing
- Thorough experience in management accounting or as auditor, preferably with an international company
- Excellent written and spoken English and fluency in Italian or German
- Flexibility to deal with people on all levels throughout the company
- Willingness to travel European-wide.

If you are interested in an international assignment, we would be happy to receive your resumé.

For the Dow Chemical Company Midland

DOW CHEMICAL AG
Industrial Relations Department

Att. : Chris Karg
Alfred Escher-Str. 82
CH-8027 Zürich, Switzerland
Phone : (051) 27.41.92

De GAMMA55 iser!

Eindelijk een computer die zó eenvoudig is dat u er onmiddellijk mee kunt werken.

BULL GENERAL ELECTRIC vereenvoudigt drastisch de overgang op een computer. Met de GAMMA 55 brengt het concern een echte computer op de markt, die even vlot te bedienen is als een boekhoud- of factuureer-machine, maar . . . die veel sneller is. De GAMMA 55 is zonder wijziging van Uw administratie in te voegen, direct gereed voor gebruik, niet veel groter dan een bureau en laag in prijs.

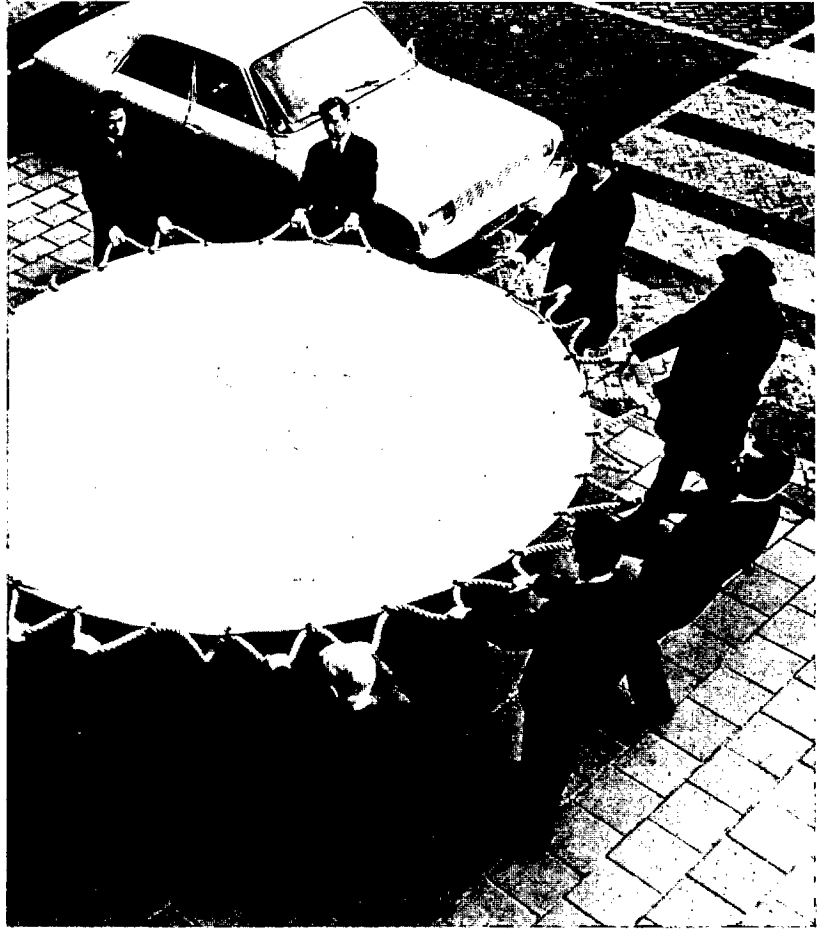
Eenvoud. Variabele gegevens - bijvoorbeeld bestel-aantallen - worden direct en op eenvoudige wijze in deze computer ingevoerd. Postgewijze verwerking voegt de GAMMA 55 toe aan de reeds vele mogelijkheden van een moderne machine.

Veelzijdigheid. Zowel de dagelijkse als de periodieke gegevens van Uw administratie kunt U met de GAMMA 55 verwerken. Snel en foutloos levert de machine U alle soorten van gewenste documenten en helpt U zodoende bij Uw administratie en bij Uw beleidsvoering.

Snelle installatie. Een GAMMA 55 heeft slechts weinig ruimte nodig. En . . . hij is na plaatsing direct gereed voor gebruik!

BULL
GENERAL ELECTRIC

BULL GENERAL ELECTRIC (NEDERLAND) N.V., Vliegtuigstraat 26, Amsterdam, Tel. 020 - 15 89 55.

SAMEN VANGEN WIJ HET OP

Wij zijn werkgevers. Met verantwoordelijkheid voor gebouwen, machines, voor veel dat vlam kan vatten. Teveel risico voor één alléén.

Daarom verzekeren wij elkaar. Onderling. Bij brandschade worden we schadeloos gesteld uit de gezamenlijke premiepot.

Blijft er over - dan krijgen we dat terug! En elk van ons is zeker van een prettige schaderegeling: dat is een typisch kenmerk van onze onderlinge verzekering. Het risico van de één vangen wij samen op.

Onderlinge verzekering tegen brandschade, dat is één. Zo zijn er ook verenigingen van werkgevers die andere risico's opvangen: storm, molest, W.A., pensioen, invaliditeit.

Men kan lid worden van elke vereniging afzonderlijk, maar wel hebben deze onderlingen samen één administratie en één beheer: Centraal Beheer C.B. - om de kosten laag te houden.

In deze tijd van kostenbewaking zijn wij dik tevreden met onze onderlingen.

Wie wordt er toegelaten tot onze verenigingen? In principe: elke werkgever. Maar om de leden te beschermen selec-

teert Centraal Beheer. Daarbij wordt niet op grote namen gelet.

Natuurlijk: ook de grootste en bekendste Nederlandse werkgevers tellen we onder onze leden, sommigen al meer dan vijftig jaar. Maar een goede éénmanszaak, een middelgrote onderneming met gezonde basis is even welkom.

Staat u zelf aan het hoofd van een florierende onderneming, dan zult u er veel profijt van hebben, om alles te weten over deze onderlinge verzekering. Praat eens met C.B.

C.B.

CENTRAAL BEHEER VAN ONDERLINGEN VOOR VERZEKERING TEGEN BRAND- EN BEDRIJFSSCHADE, MOLEST EN STORM, WETTELIJKE AANSPRAKELIJKHEID, AUTOMOBIELEN, TRANSPORTRISICO'S EN VOOR PENSIOENVERZEKERING, ALSMEDE DIENSTVERLENING D.M.V. ELEKTRONISCHE APPARATUUR. BOS EN LOMMERPLANTSOEN I AMSTERDAM-W. TEL. 13 49 71 POSTBUS 8400.